

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Пархомчук Артем Олександрович

МАЛІ АЛЬЯНСИ В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

Магістерська робота
на здобуття кваліфікації магістра у галузі
05 “Соціальні та поведінкові науки”
за спеціальністю 052 Політологія

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, доцент

Галина НЕВИННА

Рецензент:

кандидат філософських наук, доцент

Людмила ГОРОХОВА

м. Рівне - 2024 рік

АНОТАЦІЯ

Пархомчук А.О. Малі альянси в зовнішній політиці України. –
Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня магістра за спеціальністю 052 Політологія. – Рівненський державний гуманітарний університет.

В кваліфікаційній роботі здійснено комплексний аналіз регіональної політики України в форматі малих союзів на прикладі Люблінського трикутника, Асоційованого Трію, Союзу Велика Британія - Польща - Україна, Союзу Румунія - Республіка Молдова - Україна, діалогу з Об'єднаним експедиційним корпусом, партнерством з ініціативою “Тримор’я” тощо.

Досліджено потенційно дієві моделі малих альянсів як інструментів забезпечення національних інтересів України на міжнародній арені; здійснено аналіз ролі малих альянсів в реалізації євроінтеграційних орієнтирів України; досліджено стратегію малих союзів на шляху євроатлантичної інтеграції України; проаналізовано перспективи розвитку малих союзів та місця в них України.

Ключові слова: зовнішня політика, малий альянс, стратегія зовнішньої політики, національна безпека, регіональна політика.

ANNOTATION

Parkhomchuk A.O. Small alliances in the foreign policy of Ukraine. –
Qualification work in the form of a manuscript.

Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 052 Political Science. - Rivne State Humanitarian University.

The qualification work provides a comprehensive analysis of Ukraine's regional policy in the format of small alliances in the framework of the Lublin Triangle, the

Associated Trio, the United Kingdom - Poland - Ukraine Union, the Romania - Republic of Moldova - Ukraine Union, dialogue with the Joint Expeditionary Force, partnership with the "Trisea" initiative, etc.

Potentially effective models of small alliances as instruments for ensuring Ukraine's national interests in the international arena have been studied; the role of small alliances in the implementation of Ukraine's European integration goals has been analyzed; the strategy of small alliances on the path of Ukraine's Euro-Atlantic integration has been studied; the prospects for the development of small alliances and Ukraine's place in them have been analyzed.

Keywords: foreign policy, small alliance, foreign policy strategy, national security, regional policy.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ I. Теоретичні основи дослідження політики малих альянсів в зовнішній політиці України	11
1.1. Стратегія зовнішньої політики України: нормативно-правові основи.	11
1.2. Стан наукового дослідження стратегії малих альянсів у зовнішній політиці України.	18
РОЗДІЛ II. Малі альянси в реалізації євроінтеграційних орієнтирів України.	20
2.1. Люблінський формат співпраці України, Польщі та Литви: перспективи розвитку.	20
2.2. Регіональна платформа Асоційоване тріо та Союз Румунія-Республіка Молдова-Україна як нові формати в рамках Східного партнерства.	31
2.3. Партнерство України з 3SI (Ініціатива Трьох морів) – складова європейської стратегії енергетичної безпеки.	47
РОЗДІЛ III. Стратегія малих альянсів на шляху євроатлантичної інтеграції України.	60
3.1. Безпекове об'єднання України, Польщі та Великої Британії.	60
3.2. Об'єднані експедиційні сили як куратор вступу України до НАТО.	70
ВИСНОВКИ.	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.	82

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ВЗ+У – Веймарський трикутник + Україна
- ВМС ЗСУ – Військово-морські сили Збройних Сил України
- ГУАМ – Організація за демократичний та економічний розвиток
- ДРЕС – державна районна електростанція
- ЄС – Європейський Союз
- ЄСЗС – Європейська служба зовнішніх справ
- ЗАЕС – Запорізька атомна електростанція
- ЗСУ – Збройні Сили України
- ІТМ – Ініціатива Трьох морів
- КУ – Конституція України
- ЛИТПОЛУКРБРИГ – Литовсько-польсько-українська бригада
- МАГАТЕ – Міжнародне агентство з атомної енергії
- МЗС – Міністерство закордонних справ
- НАТО (НАТО) – Північноатлантичний альянс
- ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі
- ОЕС – Об'єднані експедиційні сили
- ООН – Організація Об'єднаних націй
- ОЧЕС – Організація чорноморського економічного співробітництва
- ПВЗВТ – Поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі
- ПДЧ – План дій щодо членства в НАТО
- “ПМР” – Придністровська Молдавська Республіка (самопроголошена держава)
- ППО – протиповітряна оборона
- РБ ООН – Рада Безпеки ООН
- РМО ПСЄ – Рада Міністрів оборони країн Південно-Східної Європи

США – Сполучені Штати Америки

ТЕЦ – теплова електростанція

УІМП – Український інститут міжнародної політики

CEDD – Central European Drone Demonstrator

DCB – Defence Capacity Building Initiative

PESCO – Постійне структуроване співробітництво ЄС

ISAMZ – Місія підтримки та сприяння МАГАТЕ в Запоріжжі

ENTSO-E – європейська мережа операторів системи передачі електроенергії

FSkar – financial settlement of kf, ace and ramping period (механізм фінансового врегулювання транскордонних ненавмисних відхилень технічних перетоків)

JEF – Joint Expeditionary Force

UK – United Kingdom

3SI – Three Seas Initiative (Ініціатива Трьох морів)

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасна міжнародна політика характеризується створенням міжрегіональних союзів, які стають стартовими майданчиками для поглиблення двосторонніх чи багатосторонніх відносин між державами-сусідами, а також інструментами для відстоювання спільних інтересів у регіоні чи на глобальному рівні. Вступ України до Європейського Союзу та НАТО є пріоритетними напрямками зовнішньої політики нашої держави, які закріплені у Конституції. Разом з тим уповільнення процесу розширення ЄС пожвавило регіональну співпрацю, яка є частиною політики інтеграції України до європейської спільноти та євроатлантичного альянсу. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України від 26 серпня 2021 року передбачає активізацію участі України у діяльності регіональних міжнародних організацій, заходах щодо їх реформування, створенні нових регіональних форматів міжнародної співпраці та максимальне використання існуючих регіональних союзів для стабілізації безпекової ситуації в регіоні шляхом участі України у спільних безпекових та оборонних ініціативах [62].

Співробітництво України з державами регіону у форматі малих союзів – Люблінського трикутника, Асоційованого Трію, Союзу Велика Британія - Польща - Україна, Союзу Румунія - Республіка Молдова - Україна, діалогу з Об'єднаним експедиційним корпусом та ініціативою “Тримор’я” тощо, стало особливістю зовнішньополітичної діяльності держави. Такий формат відносин був зумовлений викликами, які постали перед Україною з початком агресії рф, та потребою пошуку партнерів в регіоні задля посилення обороноздатності держави. Міністр закордонних справ Дмитро Кулеба (2020-2024) в одному з інтерв'ю сказав, що великі міжнародні асоціації занепадають, потребують змін, тому виникає потреба в альянсах однодумців, які готові діяти вже і зараз. "Ми

більше не чекаємо, коли нас кудись запросять. Ми вже сьогодні об'єднуємо навколо України найближчих партнерів і однодумців для того, щоб разом вирішувати цілком конкретні проблеми, які стоять перед Україною і регіоном. Це протидія російській агресії проти України і загрозам в Чорному морі, зміцнення безпеки і обороноздатності нашої держави, інтеграція України і Грузії в НАТО, а разом з Молдовою – в ЄС", – уточнив міністр [44].

Власне, до такої тактики вдавались практично усі “нові європейці” – держави-новачки в ЄС і НАТО. Прикладами малих альянсів зі різними рівнями співробітництва були Веймарський трикутник, в якому Німеччина і Франція були кураторами Польщі; Балтійське Тріо у складі Литви, Латвії та Естонії; Вишеградська Четвірка у складі Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини; Центральноевропейська ініціатива, Пакт Стабільності на Балканах тощо.

Об'єкт і предмет дослідження. *Об'єкт дослідження* – зовнішня політика України.

Предмет – співпраця в форматі малих альянсів як особливість зовнішньої політики України в умовах протистояння агресій РФ.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є комплексний аналіз регіональної політики України в форматі малих союзів Люблінського трикутника, Асоційованого Тріо, Союзу Велика Британія - Польща - Україна, Союзу Румунія - Республіка Молдова - Україна, діалогу з Об'єднаним експедиційним корпусом, партнерством з ініціативою “Тримор'я” тощо. Завдання дослідження:

- дослідження потенційно дієвих моделей малих альянсів як інструментів забезпечення національних інтересів України на міжнародній арені;
- аналіз ролі малих альянсів в реалізації євроінтеграційних орієнтирів України;

- дослідження стратегії малих союзів на шляху євроатлантичної інтеграції України;
- аналіз перспектив розвитку малих союзів.

Методи дослідження. В ході дослідження використані такі методи:

- порівняльний метод для виявлення подібностей та відмінностей умов створення, функціонування малих альянсів. Регіональне порівняння було використане з метою порівняння та співставлення груп країн, які вибрані через схожість їх економічних, культурних, політичних та інших характеристик;
- системний метод для цілісного сприйняття об'єкта та предмета дослідження та комплексного аналізу їх місця у зовнішній політиці України;
- історичний метод задля з'ясування розвитку і тенденцій, які властиві малим альянсам країн ХХІ століття;
- метод прогнозування, який дозволяє визначити перспективні для України малі альянси у протистоянні росії.

Наукова новизна одержаних результатів. У кваліфікаційній роботі здійснений комплексний аналіз потенційно дієвих моделей малих альянсів, метою яких є досягнення безпекових орієнтирів України - Люблінського трикутника, Асоційованого Трію, союзу Україна-Молдова-Румунія, союзу України, Польщі та Великої Британії, партнерства України з Об'єднаним експедиційним корпусом та Ініціативою Тримор'я. В дослідженні автор розглядає міжнародно-правові передумови і перспективи розвитку малих альянсів в умовах протистояння агресії рф.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що матеріали кваліфікаційної роботи можуть бути використані у подальшому аналізі особливостей зовнішньої політики України, дослідженні політики малих союзів. Результати дослідження можуть використовуватися у навчальному процесі, наприклад, при підготовці індивідуальних дослідницьких завдань,

виступів на круглих столах, конференціях, підготовці до семінарських занять з курсів “Загальна теорія політики”, “Зовнішня політика України” тощо.

Апробація отриманих результатів.

1. Пархомчук А., Невинна Г. Люблінський трикутник як інструмент європейської інтеграції України. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Європейська інтеграція України в умовах війни росії проти України: роль академічних та громадських спільнот", Рівне, 09 листопада 2023р. с. 53-58. URL:

https://aprei.com.ua/wp-content/uploads/2023/12/Materialy-mizharodnoyi-konferencziyi_APREI_Rivnenskyj-derzhavnyj-gumanitarnyj-universyte_09.11.23.pdf

2. Пархомчук А. Малі альянси в зовнішній політиці України. Звітна конференція Рівненського державного гуманітарного університету. Рівне, 16-17 травня 2024 р.

3. Пархомчук А., Невинна Г. Об'єднані експедиційні сили – куратор вступу України до НАТО. Матеріали Міжнародної наукової конференції “Глобальні наукові тенденції в історії, політології, соціології та філософії”. 3-4 жовтня 2024 року, м. Рига, Латвійська Республіка.

Структура роботи.

Кваліфікаційна робота складається із трьох розділів, що об'єднують сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та літератури та додатків, які розміщені по тексту. Загальний обсяг роботи – 93 сторінки. Список використаних джерел та літератури містить 83 найменування.

РОЗДІЛ I. Теоретичні основи дослідження політики малих альянсів в зовнішній політиці України

1.1. Стратегія зовнішньої політики України: нормативно-правові основи.

Стратегія зовнішньої політики є важливим компонентом міжнародних відносин кожної держави. Україна має широку нормативно-правову базу, на основі якої формуються і реалізуються зовнішньополітичні цілі. Конституція України є основним документом, що визначає принципи зовнішньої політики України. Зокрема, стаття 18 КУ підкреслює обов'язок держави забезпечувати виконання міжнародних зобов'язань та взаємодію з міжнародними організаціями [31]. Основні принципи зовнішньої політики, які закріплені в Конституції України, включають:

- принцип мирного співіснування – держава Україна прагне мирного вирішення міжнародних спорів і конфліктів;
- принцип поваги до міжнародного права – Україна зобов'язується дотримуватись міжнародних норм і стандартів;
- принцип пріоритету прав людини – Україна підтримує та захищає права людини на міжнародному рівні [31].

30 липня 2021 року була прийнята Стратегія зовнішньополітичної діяльності України, де визначені мета та основні цілі зовнішньої політики держави, а саме:

- відновлення миру і територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаного державного кордону;
- притягнення російської федерації до міжнародно-правової відповідальності;
- захист прав та інтересів громадян України за кордоном;

- протидія дезінформаційним атакам із зовнішніх джерел, що здійснюються на шкоду національним інтересам та іміджу України за кордоном;
- формування безпечного середовища дипломатичними засобами;
- набуття повноправного членства в НАТО;
- набуття повноправного членства в ЄС;
- сприяння зовнішній торгівлі та інвестиціям;
- технологічна та екологічна трансформація України;
- свобода пересування громадян України у світі;
- підтримка українців за кордоном, їх залучення до державотворчих, соціальних, економічних проєктів;
- формування і просування позитивного іміджу України у світі [62].

Окрім того, у Стратегії зазначено, що “зادля покращення міжнародного безпекового середовища зовнішньополітичні зусилля будуть спрямовані на максимальне використання існуючих регіональних форматів (Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Бухарестська дев'ятка, Вишеградська група, Люблінський трикутник, Організація за демократію та економічний розвиток – ГУАМ, Організація Чорноморського Економічного Співробітництва (ОЧЕС), Веймарський трикутник тощо) для стабілізації безпекової ситуації в регіоні шляхом участі України у спільних безпекових та оборонних ініціативах” [62].

Основними напрямками розвитку зовнішньої політики України Стратегією визначені, зокрема, і такі, що стосуються розбудови політики малих альянсів, а саме:

- посилення стратегічного значення ініціативи ЄС "Східне партнерство" з урахуванням інтеграційних прагнень держав-учасниць, зокрема шляхом розвитку взаємодії у рамках "Асоційованого тріо" – тристороннього

формату посиленої співпраці України, Грузії та Республіки Молдова з питань європейської інтеграції;

- розвиток тристороннього співробітництва між Україною, Республікою Польща і Литовською Республікою у форматах Люблінського трикутника, Міжпарламентської асамблеї Україна-Польща-Литва та військового компонента (спільної литовсько-польсько-української бригади (ЛИТПОЛУКРБРИГ));

- встановлення стратегічного партнерства з Румунією важливе з огляду на роль цієї держави в ЄС, НАТО та її міцні позиції у системі регіональної безпеки Чорноморського регіону, зокрема її енергетичної складової;

- започаткування тісної взаємодії у форматах "трикутників" Україна – Республіка Польща-Румунія, Україна-Румунія-Республіка Молдова сприятиме формуванню спільного порядку денного з актуальних питань у сферах зовнішньої політики, безпеки, оборони, економіки, регіонального співробітництва. Окрему увагу буде приділено поглибленню двосторонньої співпраці з Румунією в економічній та енергетичній сферах, які мають для обох держав стратегічний характер;

- розбудова відносин з державами Веймарського трикутника у форматі "В3 + Україна", що сприятиме залученню потенціалу цього об'єднання до вирішення пріоритетних завдань зовнішньої політики і внутрішніх перетворень у державі;

- долучення до формату "Бухарестська дев'ятка" – об'єднання держав Центральної та Східної Європи – держав-членів НАТО;

- приєднання до ініціативи "Тримор'я";

- посилення взаємодії з державами Вишеградської групи, передусім з метою вивчення багатого досвіду європейської та євроатлантичної інтеграції Республіки Польща, Словацької Республіки, Угорщини та Чеської Республіки,

підвищення рівня обороноздатності у Центрально-Східній Європі, відновлена участь у співробітництві в рамках Бойової тактичної групи ЄС, сформованої державами Вишеградської групи, а також розширено співпрацю щодо реалізації спільних освітніх та гуманітарних проектів, що сприятиме розвитку міжлюдських контактів;

- розбудова ініціативи "Люблінський трикутник" як ефективної політичної платформи для рівноправного діалогу України, Республіки Польща та Литовської Республіки – трьох держав зі спільною історією та близькою культурою, ідентичною оцінкою сучасних безпекових реалій, спільним баченням шляхів реагування та розвитку євроатлантичних, європейських і регіональних процесів [62].

Також у стратегії наголошується на важливості подальшого поглиблення співробітництва з Об'єднаним Королівством Великої Британії та Північної Ірландії та стратегічного партнерства з Польщею на різних рівнях – від двостороннього до європейського та євроатлантичного. Ці пріоритети реалізувались на початку 2022 року у започаткування нового малого альянсу України, Польщі та Великої Британії [53].

З початком повномасштабного вторгнення міжнародна політична ситуація суттєво змінилася. Вторгнення РФ до України стало причиною коригування зовнішньополітичних пріоритетів. 28 лютого 2022 року Україна подала заявку на вступ до ЄС, а 23 червня 27 країн-учасниць ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. 30 вересня 2022 року Україна подала заявку на вступ до НАТО.

У 2023-2024 роках реалізація зовнішньополітичного курсу України визначалася поточними потребами держави з огляду на продовження російської агресії. Аналітики Української Призми у щорічному звіті щодо зовнішньої політики України зазначили, що “другий рік повномасштабного вторгнення

вимагав забезпечення суттєвих фінансових потреб для підтримки України, постачання значної кількості озброєння та боєприпасів для сил оборони, посилення санкційного тиску на росію та її союзників, забезпечення енергетичної стійкості України та відновлення критичної інфраструктури, гуманітарного розмінування, повернення викрадених росією українських дітей, обмін та повернення військових та цивільних полонених, реалізації спільних політико дипломатичних заходів на рівні міжнародних організацій тощо. Поряд із першочерговими потребами у роботі із міжнародними партнерами було приділено особливу політичну увагу питанням довгострокових елементів дипломатії воєнного часу, а саме: формуванню безпекових гарантій для України, адвокації набуття членства в НАТО та ЄС у максимально стислі терміни, пошуку легальних шляхів передачі заморожених активів росії на потреби відбудови України, розробці механізмів притягнення до відповідальності за воєнні злочини та злочин агресії проти України, наповненню та імплементації Формули миру Президента В. Зеленського. Критично важливими також залишались теми відновлення економічного та експортного потенціалу України в умовах триваючої російської агресії. На тлі тривожних сигналів щодо політично чи ресурсно обмежених можливостей партнерів у допомозі Україні у середньостроковій перспективі керівництво України фокусувалось, зокрема, на створенні промислових та технологічних передумов для оборонної автономії, самостійного забезпечення власних потреб у зброї та боєприпасах, відкритті нових ринків збуту та коридорів для експорту товарів” [71]. Головним інструментом забезпечення більшості вказаних напрямів для України були міжнародні коаліції, а також двосторонній формат роботи з міжнародними партнерами [71].

Основним документом, який сформулював пріоритети зовнішньої політики, став План дій Кабінету Міністрів України з реалізації Стратегії

зовнішньополітичної діяльності України [48], який був прийнятий 18 квітня 2024 року. Цей документ містить 120 пунктів, розподілених між 7 розділами:

- 1) протидія агресії російської федерації політико-дипломатичними засобами;
- 2) європейська інтеграція;
- 3) євроатлантична інтеграція;
- 4) розбудова двосторонніх відносин та регіональної взаємодії;
- 5) економічна дипломатія і секторальне співробітництво;
- 6) публічна дипломатія;
- 7) захист прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном, зв'язки із закордонними українцями [71].

У Плані зазначені дії та очікувані результати роботи українського дипломатичного корпусу у військовій, фінансовій, енергетичній, гуманітарній, інформаційній сферах тощо. При аналізі даного документу стає зрозумілим, що тактика малих альянсів зазнала певної корекції з часу прийняття Стратегії зовнішньої політики, проте не втратила стратегічних цілей. Зокрема у Плані дій зазначені такі напрямки роботи у форматах малих альянсів:

- поглиблення співпраці в рамках альянсу Україна-Велика Британія-Польща, у тому числі з питань кібербезпеки, протидії гібридним загрозам та дезінформації, енергетичної безпеки, зміцнення оборони і безпеки, взаємодії в рамках міжнародних організацій. Результатом даної роботи є посилення обороноздатності держави;
- розбудова взаємодії з партнерами в рамках Люблінського трикутника, у тому числі з питань кібербезпеки, протидії гібридним загрозам, аеромедичної евакуації та пожежно-рятувальної авіації, у сфері молодіжних контактів, міжрегіональних зв'язків, посилення логістичного потенціалу. Очікуваний

результат – зміцнення взаємодії з Польщею та Литвою в рамках Люблінського трикутника;

- розвиток співробітництва в рамках литовсько-польсько-української бригади “ЛИТПОЛУКРБРИГ”, багатонаціонального інженерного батальйону “ТИСА”, а також у рамках Люблінського трикутника, Вишеградської групи у форматі з Україною та Ради Міністрів оборони країн Південно-Східної Європи (РМО ПСЄ). Очікуваний результат – підвищення оборонної спроможності Збройних Сил України;

- вироблення механізму повноправного приєднання України до Ініціативи Тримор'я. Очікуваний результат – поглиблено економічні та інфраструктурні зв'язки України з державами-учасниками Ініціативи Тримор'я [48].

Очевидним є те, що “Квадрига” та “Асоційоване тріо” як альянси, які втратили динаміку розвитку, не вважаються наразі перспективними напрямками розвитку зовнішньої політики України.

Крім вище згаданих документів зовнішньополітична діяльність України базується на ряді основоположних законів. Зокрема, Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" (№ 959-XIV від 16.04.1999) регулює аспекти економічної співпраці з іншими країнами та міжнародними організаціями (Верховна Рада України, 1999); Закон України "Про дипломатичну службу" (№ 288/94-ВР від 10.12.1993) визначає організацію та функціонування дипломатичних представництв і права дипломатичних працівників (Верховна Рада України, 1993); Закон України "Про міжнародні договори України" (№ 1906-III від 29.06.2000) встановлює порядок укладення, виконання та припинення міжнародних договорів (Верховна Рада України, 2000) тощо.

1.2. Стан наукового дослідження стратегії малих альянсів у зовнішній політиці України.

Дослідження співпраці України у форматі малих союзів перебуває у фокусі уваги українських вчених, які займаються аналізом регіональної зовнішньої політики, питаннями національної безпеки, європейської та євроатлантичної інтеграції нашої держави. Активізувалось дослідження даного аспекту після прийняття у 2021 року нової Стратегії зовнішньополітичної діяльності України. Особливої актуальності ця тема набула після повномасштабного вторгнення росії на територію України, оскільки формат зовнішньополітичної взаємодії в малих групах виявився більш швидким та ефективним в питаннях допомоги Україні в протистоянні агресору.

Наукова стаття Ірини Дутко та Інни Погорєлової присвячена аналізу міжнародно-політичної суб'єктності малих союзів як формату безпекової стратегії України. Автори дослідили потенційно дієві моделі малих альянсів – Люблінський трикутник, союз України, Польщі та Великої Британії тощо. У статті автори дослідити міжнародно-правові основи та перспективи розвитку малих союзів. їх формалізації з погляду на інтереси країн-партнерів, зроблений прогноз векторів розвитку співпраці України у такому форматі як частини безпекової стратегії України [22].

Цікавим для ознайомлення є дослідження Сергія Герасимчука та Михайла Драпака, в якому автори, проаналізувавши стратегію малих альянсів на фоні глобальних викликів, запропонували рекомендації щодо коригування зовнішньої політики у частині малих союзів [4].

Стаття Моїєєвої Т. та Кудлай І. присвячена аспектам виникнення та регіонального формату “Асоційоване тріо”. Особливу увагу автори приділили питанням ролі громадян та їх запиту на виникнення альянсу України, Молдови

та Грузії. Автори проаналізували ряд документів які визначали мету та форми співпраці трьох держав і дійшли висновку про відсутність спільної кінцевої мети співпраці альянсу – вступу до Європейського союзу, що стало визначальною причиною замороження, а, можливо, і припинення існування даного формату зовнішньополітичної співпраці [38].

Темі Асоційованого тріо присвячена стаття тих же авторів у співпраці з Воробйовою Г., де досліджено процес створення, мету та завдання даної регіонально платформи [40].

Змістовною є наукова стаття професора Лодзького університету, члена кабінету міністрів закордонних справ Республіки Польща П. Журавського-вель-Граєвського про партнерство України та Грузії з Тримор'ям. Автор зробив історичний огляд процесу формування та інституціоналізації ініціативи, її структуру; дослідив співпрацю альянсу з США. Також автор приділив увагу політичній позиції України та Грузії щодо ініціативи Трьох морів, проаналізував основні обмеження співпраці та виклики, які стоять перед державами-партнерами [24].

У контексті досліджуваної теми усі наукові публікації, можна поділити на кілька умовних груп: ті, які представляють дослідження двосторонніх відносин; які присвячені дослідженню євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України; які є частинами досліджень стратегії національної безпеки України та ті, які вивчають окремі аспекти політики малих альянсів. Тема малих альянсів за участю України є малодослідженою, що підвищує наукову новизну кваліфікаційної роботи.

РОЗДІЛ II. Малі альянси в реалізації євроінтеграційних орієнтирів України.

2.1. Люблінський формат співпраці України, Польщі та Литви: перспективи розвитку.

Співпраця України, Республіки Польща та Литовської республіки розпочалась у форматі трикутника з липня 2020 року. Сукупна площа країн Люблінського трикутника – майже 1 млн кв.км. Населення – понад 80 млн. Тристороння торгівля уже сьогодні сягає 8 млрд дол. США [12]. Люблінський Трикутник є найбільш показовим регіональним об'єднанням, яке орієнтоване на політичний, економічний, соціальний, культурний діалог. З точки зору політичної історії такий формат співпраці не є унікальним для цих країн, оскільки вони мають колосальний історичний досвід спільної спільної співпраці в Речі Посполитій. У XVI столітті ця потужна держава була лідером тогочасної Європи.

28 липня 2020 року міністрами закордонних справ України, Литви та Польщі Д. Кулебою, Л. Лінкявічюсом та Я. Чапутовичем, було започатковано новий малий регіональний альянс - Люблінський трикутник. Цього дня була підписана Декларацію про створення нового регіонального об'єднання [25]. У Любліні було підписано Спільну декларацію про заснування Люблінського Трикутника, де міністри закордонних справ України, Республіки Польща та Литовської Республіки визначали багатовікові історичні та культурні зв'язки між своїми народами. Також, вони окреслили переваги подальшого посилення політичних, економічних, інфраструктурних, безпекових, оборонних та культурних зв'язків між своїми країнами у сучасному світі. Міністри звернули увагу на роль України, Польщі та Литви у процесі формування сучасних політичних, культурних та соціальних реалій Центральної Європи. Водночас

вони підкреслили стратегічну вагу активізації співпраці між Європейським Союзом, НАТО та країнами Східного партнерства, а також відзначили важливість ефективної співпраці в рамках «Ініціативи трьох морів».

Міністри закордонних справ з належною увагою відзначили спільність загроз як у сфері безпеки, так і в інших сферах, зокрема у сфері боротьби із пандеміями. Вони наголосили на важливості діалогу між трьома країнами у парламентському вимірі, особливо в межах Парламентської асамблеї Україна-Польща-Литва. Міністри визнали переваги тристороннього співробітництва у сфері безпеки, зокрема функціонування Литовсько-польсько-української бригади («LitPolUkrBrig») [55].

Головною метою тристоронньої платформи є тьюторство України в її євроінтеграційних та євроатлантичних прагненнях. Литва та Польща також пройшли свій шлях до ЄС та НАТО за підтримки подібних малих альянсів. Наприклад Польща свого часу могла розраховувати на кураторство Німеччини та Франції, які були її партнерами по Веймарському трикутнику. Їх тристороння співпраця прискорила набуття членства Польської республіки в Європейському Союзі та Північноатлантичному альянсі.

Ще до 2020 року українсько-польсько-литовське співробітництво втілювалося у військовому партнерстві. У 2008 році була заснована Міжпарламентська Асамблея Україна-Польща-Литва. З 2014 року в Любліні несе службу Литовсько-польсько-українська бригада імені Костянтина Острозького, метою діяльності якої є підвищення рівня взаємодії між країнами, покращення безпекової ситуації в регіоні, а також участь в миротворчих місіях. За час свого існування бригада взяла участь в низці військових навчань та пройшла сертифікацію НАТО [29]. Станом на 2021 рік бригада налічувала 3,5 тис військовослужбовців. Також того року відбулась фінальна стадія військових

навчань ЛИТПОЛУКРБРИГ та США “Три мечі – 2021”, в якій брали участь 1200 військовослужбовців на 200 танків [12].

Зараз спектр взаємодії в рамках Люблінського трикутника є набагато ширшим та передбачає політичні консультації, торговельно-економічну співпрацю, соціально-гуманітарні місії, зв'язки в системі оборони та національної безпеки між державами-учасниками. Сфери співпраці між трьома державами були окреслені в Дорожній карті, яка передбачала розвиток діалогу в рамках міжнародних організацій та з партнерами, співпрацю в галузі безпеки та оборони, кібербезпеки, енергетичної безпеки, культурно-гуманітарну співпрацю тощо [42].

Неменш важливою частиною діяльності Трикутника передбачено долучення України до чинних міжнародних об'єднань, а також координація дій у рамках інших міжнародних організацій. Так у спільній декларації міністрів зазначається, що Польща та Литва сприятимуть європейській та євроатлантичній інтеграції України, її зближенню з Ініціативою трьох морів, а також розширенню й поглибленню співпраці в рамках Східного партнерства.

Відкритим питанням залишається те як відбуватиметься співпраця країн у торговельно-економічних, інвестиційних, інфраструктурних та гуманітарних сферах у рамках Люблінського трикутника. Зважаючи на досвід участі України Польщі та Литви в інших регіональних об'єднаннях можна було окреслити основні напрями діяльності Трикутника, а саме:

- реалізація спільних інфраструктурних проектів GO HIGHWAY та Via Carpatia, що сполучатимуть порти в Одесі та Миколаєві з портами в Гданську та Клайпеді;
- побудова газопроводів-інтерконекторів Литва-Польщі та Україна-Польща. Цей проект дасть змогу диверсифікувати джерела газопостачання та підвищити енергетичну безпеку регіону;

- систем проведення зустрічей представників бізнесу, інвесторів, відповідних економіко-торговельних міністерств, зокрема, The Three Seas Initiative Business Forum та Бізнес-форуму ГУАМ [29].

Прагнення держав Люблінського трикутника до різноформатної співпраці є проявом бажання учасниць альянсу до масштабування і розширення партнерства. Але ці амбіції стали також викликом, який може призвести до розмиття спільної мети і розфокусування уваги зацікавлених сторін. Чим більше прагнень, тим більше це потребує фінансових, людських ресурсів та спільних зусиль. Це створило загрозу формалізації співпраці і залишення ініціатив на рівні консультацій та обговорень, але не втілення їх у конкретних діях [42]. Проте подальше дослідження Люблінського трикутника спростувало ці побоювання та дають можливість говорити про перспективність розвитку альянсу та його важливе значення в інтеграції України до європейського простору.

17 вересня 2020 року відбулася перший відеобрифінг національних координаторів-заступників міністрів закордонних справ країн Люблінського трикутника, під час якого були обговорені спільні кроки для протидії викликам та загрозам у Центральній Європі, та окреслені пріоритетні напрями співпраці Люблінського трикутника у 2021 році. Серед основних тем співпраці була окреслена спільна протидія гібридним загрозам з боку росії, зокрема у боротьбі з інформаційними загрозами. 29 січня 2021 року відбулася перша відеозустріч міністрів закордонних справ України, Польщі та Литви. На зустрічі були обговорені формати політичного та військового співробітництва. Учасники визначили режим регулярних доповідей Люблінського трикутника з актуальних гібридних загроз з боку росії, а також було прийняте рішення спільними зусиллями долучати до регіону Сполучені Штати Америки для посилення безпеки в Європі [53]. Одним з найважливіших напрямків співпраці було

визначене спільне протистоянням гібридним загрозам москви, зокрема, запобігання впливу російської пропаганди за кордоном [42].

28 липня 2021 року на брифінгу були підбиті перші підсумки діяльності Люблінського Трикутника. Д. Кулеба назвав десять пріоритетів діяльності альянсу:

1. Протидія агресивній політиці рф.
2. Військова і оборонна взаємодія з використанням потенціалу НАТО та ЄС, де незамінною є Литовсько-польсько-українська бригада.
3. Кібербезпека та боротьба з дезінформацією.
4. Боротьба з наслідками пандемії COVID-19.
5. Економічна співпраця, протидія нелегальним фінансовим потокам та податковим злочинам, координація у сфері трудової міграції.
6. Енергетична взаємодія, протидія реалізації Північного потоку-2.
7. Культурна, наукова та освітня співпраця, молодіжні обміни.
8. Координація в інших регіональних форматах і міжнародних організаціях.
9. Питання перетину кордону, боротьби з порушенням митних правил, норм фітосанітарної сертифікації.
10. Співпраця безпекових інституцій [12].

Також міністр закордонних справ України повідомив, що за рік було проведено дев'ять зустрічей: три зустрічі міністрів закордонних справ, одна зустріч національних координаторів Люблінського трикутника, дві зустрічі керівників відомств з національної безпеки, три зустрічі парламентарів [12].

Проміжним результатом спільних зусиль у протистоянні інформаційним загрозам був План спільних дій з протидії дезінформації на 2022-2023 роки (11 грудня 2021 рік, Луцьк). Також заступники міністрів закордонних справ України, Польщі та Литви на зустрічі домовились про подальші заходи з реалізації Дорожньої карти співробітництва в рамках Люблінського трикутника.

Перший саміт трикутника Гута-21 (20 грудня 2021 року), став майданчиком для обговорення президентами країн-учасниць питань у сфері енергетичної та кібернетичної безпеки, боротьби з дезінформацією, а також проблеми посилення військової присутності РФ на кордонах з Україною [42]. Підсумки офіційної зустрічі були озвучені на спільному брифінгу, де було означено, що Люблінський трикутник є дієвим форматом; важливою темою перемовин є міграційна криза; Україна повинна бути активним гравцем на міжнародному полі; безпека України є фундаментальним питанням і потрібно запровадити санкції щодо Росії, щоб не допустити ескалації тощо [37].

Ключовим результатом зустрічі стало підтвердження єдності оцінок і підходів України, Польщі та Литви, які були оформлені у спільній декларації. Ключовими положеннями заяви були:

- Литва та Польща підтвердили повну підтримку України на шляху до ЄС та НАТО;
- президенти трьох держав підкреслили готовність розширення співпраці з питань оборони, безпеки, енергетики, тощо;
- держави докладатимуть максимум зусиль для протидії загрозам у регіоні, що спровоковані російською агресією;
- лідери Польщі, Литви та України закликали міжнародну спільноту посилити санкції проти Росії через агресію проти нашої держави [37].

Приїзд президентів Анджея Дуди та Гітанаса Науседи в грудні 2021 року був досить важливою демонстрацією підтримки України в атмосфері наростаючої загрози з боку Росії [42].

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну на перший план поставили перед урядами держав Трикутника посилення оборонних спроможностей та посилення оборонної та безпекової взаємодії, особливо в сфері інформаційної безпеки.

З 24 лютого 2022 року інформаційні атаки на Україну посилювалися, оскільки російська пропаганда, всіма зусиллями намагалася виправдати агресію РФ на території нашої країни. Не оминуло це і Польщу та Литву, які надавали Україні політичну та військову підтримку. Проте Україна, Польща та Литва в подальшому продемонстрували спільну стійкість та боротьбу з російською дезінформацією, реалізуючи масштабний проект по дослідженню впливу російської пропаганди на їхніх громадян. 6 грудня 2022 року три неурядові організації Люблінського трикутника, а саме Ініціатива громадянської стійкості (CRI), Інститут Костюшко та Детектор Медіа, під час Форуму ЄС-Україна з протидії дезінформації представили комплексний спільний звіт, у якому були висвітлені виклики, пов'язані з російською дезінформаційною та пропагандистською діяльністю в країнах Люблінського трикутника. Основними напрацюваннями даного звіту були аналіз основних наративів і повідомлень, спрямованих проти країн Люблінського трикутника, визначення основних джерел дезінформації та їх дослідження, аналіз результатів і оцінка заходів, які вживалися для боротьби з дезінформацією [7]. Проведення такої масштабної роботи потребувало залучення значних ресурсів і зацікавлених сторін, що свідчить про якісну співпрацю між урядами, бізнесами, мас-медіа та громадянськими суспільствами України, Польщі та Литви [42].

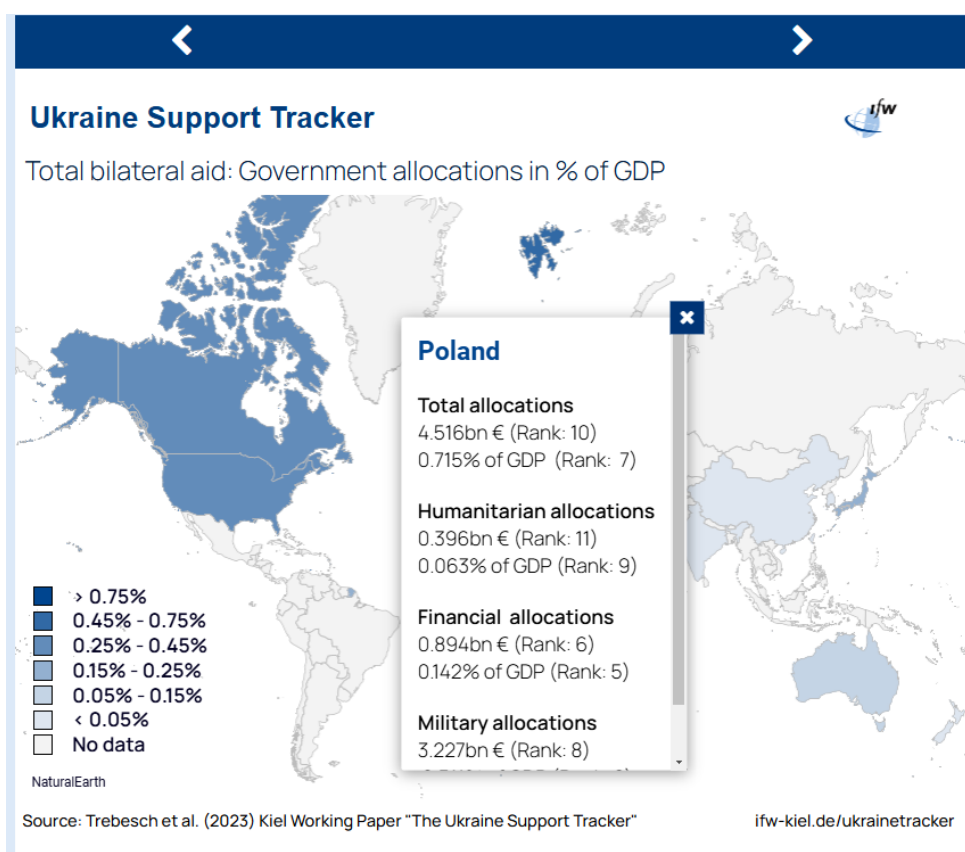
У січні 2023 року у Львові був проведений другий саміт Люблінського трикутника за участю президентів В. Зеленського, А. Дуди та Г. Науседи, на якому глави Польщі та Литви домовилися сприяти політичній, фінансовій та матеріальній підтримці з боку НАТО та ЄС для України з метою забезпечення спроможності Української держави ефективно захищати свої території на суші, на морі та в повітрі [54].

Інтенсивним є співробітництво держав альянсу в військово-технічній сфері, проведення навчань у тренувальних центрах Республіки Польща та

Литовської Республіки, лікування та реабілітація військовослужбовців Збройних Сил України. Окрім того, країни мають спільну миротворчу бригаду, на базі якої українські військові діляться бойовим досвідом з польськими та литовськими колегами, надають величезний пласт інформації для дослідження та винесення спільних уроків з війни росії проти України.

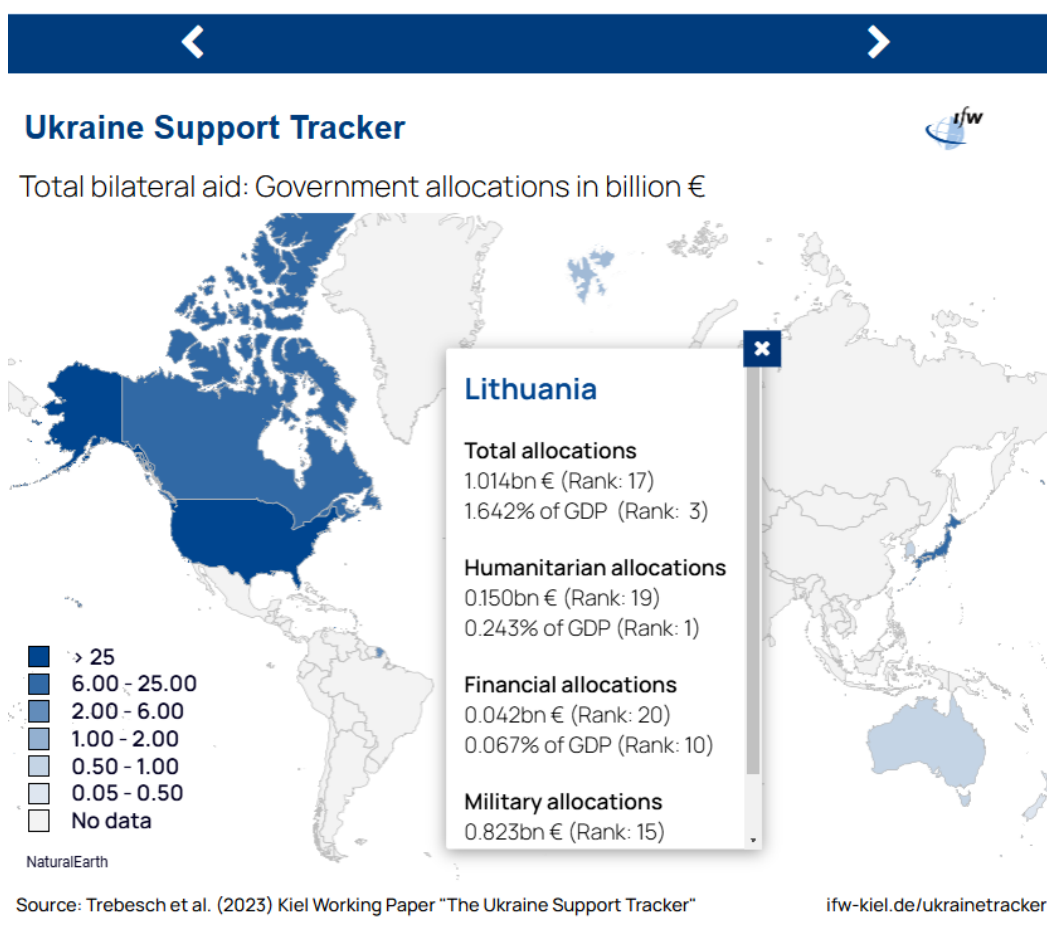
За даними Кільського інституту світової економіки станом на грудень 2023 року Польща та Литва надали Україні таку допомогу:

Польща: Загальні зобов'язання – 3,001 млрд € (п'ята у рейтингу за загальною сумою), 0,505% ВВП (третя у рейтингу за часткою ВВП); гуманітарні зобов'язання – 0,175 млрд € (дев'ята у рейтингу), 0,029% ВВП (восьма у рейтингу за часткою ВВП); фінансові зобов'язання – 1,003 млрд € (п'ята у рейтингу), 0,169% ВВП (перша у рейтингу за часткою ВВП); військові зобов'язання – 1,822 млрд € (четверта у рейтингу), 0,307% ВВП (четверта у рейтингу за часткою ВВП);

Джерело: Ukraine Support Tracker URL: <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/> (дата звернення: 27.10.2024).

Литва: Загальні зобов'язання – 0,261 млрд € (21 у рейтингу за загальною сумою), 0,463% ВВП (четверта у рейтингу за часткою ВВП); гуманітарні зобов'язання – 0,057 млрд € (19 у загальному рейтингу), 0,101% ВВП (друга у рейтингу за часткою ВВП); фінансові зобов'язання – 0,005 млрд € (18 у рейтингу), 0,009% ВВП (17 у рейтингу за часткою ВВП); військові зобов'язання – 0,199 млрд € (17 у рейтингу), 0,353% ВВП (третя у рейтингу за часткою ВВП) [83].

Джерело: Ukraine Support Tracker URL:

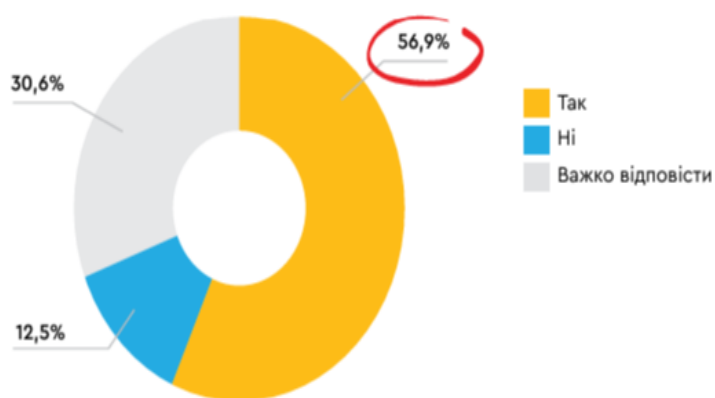
<https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/>

(дата звернення: 27.10.2024).

Тісне співробітництво України з Польщею та Литвою відгукується в українському суспільстві, що підтверджується результатами голосування, яке провела Соціологічна група “Рейтинг” у січні 2023 року. 80% українців підтримує створення військово-політичного союзу України з Польщею та Литвою [51].

Згідно з опитуванням, про яке згадують у своїй статті Герасимчук С. та Драпак М., проведеним дослідницькою компанією InfoSapiens на замовлення Центру «Нова Європа», серед міжнародних організацій, яким найбільшою мірою довіряють українці, Люблінський трикутник посідає четверту позицію (65,5%) після ЄС (84%), НАТО (76%) та G7 (71%) [4].

5.1. ЧИ ПІДТРИМУЄТЕ ВИ УЧАСТЬ УКРАЇНИ В ЛЮБЛІНСЬКОМУ ТРИКУТНИКУ (УКРАЇНА, ПОЛЬЩА, ЛИТВА) ТА РОЗВИТОК ЦІЄЇ ІНІЦІАТИВИ?

Джерело: Дипломатія–2022: Зовнішньополітичні очікування українського суспільства: результати опитування, здійсненого на замовлення. Центр «Нова Європа». 2022. С. 30. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Diplomatia2022_ukr_web.pdf.

Також дорослі ініціативи знайшли продовження в молодіжному проекті – 27 жовтня 2021 року була створена молодіжна платформа Люблінського

трикутника, яка об'єднала 264 молодіжні організації України, Польщі та Литви [42].

Звичайно, що при аналізі будь-якого міжнародного утворення варто аналізувати національні інтереси кожного його суб'єкта. Польща та Литва модеруючи процес євроінтеграції України, керуються також і власними вигодами.

Польща, використовує Люблінський Трикутник як інструмент посилення власних позицій у Центрально-Східній Європі та в ЄС і НАТО. Литва не має лідерських амбіцій, але своїм членством в Трикутнику підтверджує свою роль послідовного та передбачуваного партнера, експерта з питань інтеграції до європейської та євроатлантичної структур, який готовий прийти на допомогу тому, хто її потребує. Так Литва реалізує один з принципів литовської політики - “допомагаючи іншим, ми допомагаємо собі” [29].

У Плані дій з реалізації Стратегії зовнішньополітичної діяльності України на 2023-2024 рік є два чітко поставлених завдання, які повинні бути виконані в рамках Люблінського трикутника:

- розвиток співробітництва в рамках литовсько-польсько-української бригади “ЛИТПОЛУКРБРИГ”, багатонаціонального інженерного батальйону “ТИСА”, а також у рамках Люблінського трикутника, Вишеградської групи у форматі з Україною та Ради Міністрів оборони країн Південно-Східної Європи (РМО ПСЄ). Очікуваними результатами є посилення обороноздатності Збройних сил України;
- розбудова взаємодії з партнерами в рамках Люблінського трикутника, у тому числі з питань кібербезпеки, протидії гібридним загрозам, аеромедичної евакуації та пожежно-рятувальної авіації, у сфері молодіжних контактів, міжрегіональних зв'язків, посилення логістичного потенціалу. Результатами виконання даного завдання є зміцнення взаємодію з Польщею та Литвою в

рамках Люблінського трикутника. Виконавцями є МЗС, МВС, ДСНС, Національна поліція, Мінмолодьспорт, Мінінфраструктури, СБУ, що свідчить про широке залучення органів виконавчої влади України [48].

Таким чином, відзначаємо, що досвід Люблінського трикутника є підтвердженням значної ролі малих альянсів у забезпеченні результативної міждержавної взаємодії. Аналіз співробітництва між Україною, Польщею та Литвою в рамках Люблінського Трикутника дозволяє говорити про ефективну комунікацію між державами. За майже три роки співпраця між країнами досягла значного рівня ефективності та продемонструвала стійкість перед викликами для європейської безпеки. Трикутник відображає нову проактивну зовнішню політику України, де наша держава ініціює інтеграційні формати співпраці, а не лише приєднується до вже існуючих, демонструє посилення Центральної Європи та остаточне повернення України до Європи. Люблінський трикутник – це альянс, в якому Україна, Польща та Литва спільно зміцнюють Балто-Чорноморський регіон та є додатковим інструментом посилення позицій України як в регіоні, так і в ЄС та НАТО.

2.2. Регіональна платформа Асоційоване тріо та Союз Румунія-Республіка Молдова-Україна як нові формати в рамках Східного партнерства.

У 2009 році відбувся перший саміт Східного партнерства, на якому була прийнята спільна програма ЄС, його держав-членів та шістьох східних країн-партнерів (Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Республіки Молдова та України). Відповідно до Спільної заяви, головною метою даної ініціативи є створення необхідних умов для інтеграції зацікавлених країн-партнерів до ЄС. Разом з тим цей формат співпраці не передбачав жодних гарантій щодо членства в Союзі.

Варто зазначити, що попри певну декларативність програма Східного партнерства за період свого існування мала досягнення, які стали основою нових малих союзів: були підписані угоди про асоціацію, створення зон вільної торгівлі та лібералізація візового режиму з Грузією, Молдовою та Україною; запровадження механізмів багатосторонньої співпраці різних рівнів; реалізація низки галузевих проектів та програм фінансування у сфері зміцнення державних інститутів (Partnership for Good Governance, Twinning, SIGMA), енергоефективності та захисті довкілля (EU4Energy, EU4Environment, EMBLAS), мобільності та контактів між людьми (EU4Culture, EU4Youth, YEAs) тощо [28].

З початком російсько-української війни у 2014 році та повномасштабного вторгнення росії на територію України постала очевидна потреба в переформатуванні стратегії Східного партнерства. Брюссель має єдиний підхід до усіх країн-учасниць Східного партнерства, хоча є очевидними діаметрально протилежні зовнішньополітичні стратегії. Така різниця у зовнішньополітичних цілях перешкоджає поглибленню інтеграції у рамках формату та унеможливорює реалізацію багатьох багатосторонніх ініціатив. Альтернативою політиці Східного партнерства ЄС формату стали малі альянси України з Грузією, Молдовою та, вже членом Союзу, Румунією.

Асоційоване тріо – це один з регіональних альянсів, який зазначений в Стратегії зовнішньої політики України, метою якого було сприяння Україні, Грузії та Молдові координувати кроки на шляху до євроінтеграції. В Україні, Грузії та Молдові давно назрівало розуміння, що ЄС не може ставитись однаково до усіх учасників Східного партнерства, оскільки країни-учасниці мають різні траєкторії розвитку. Азербайджан, Білорусь та Вірменія ніколи не декларували мету вступу до ЄС та не мають угоди про асоціацію з Євросоюзом, а подальші події лише підтвердили поглиблення тріщин у Східному

партнерстві. Київ, Тбілісі та Кишинів мають багато спільного: територіальні проблеми через РФ, безпекові виклики в Чорноморському регіоні, загрози в енергетиці, а також спільні великі можливості в торгівлі та транспортному сполученні тощо. Як зазначив Дмитро Кулеба: “Асоційоване тріо назавжди стирає з політичної мапи світу словосполучення “пострадянський простір” [32].

Прагнення нового формату співпраці на шляху до євроінтеграції та ідея об'єднання України, Молдови та Грузії були продемонстровані ще за кілька років до інституціоналізації Асоційованого тріо. З 2017 року щорічно проводився Форум асоціацій (Association Exchange Forum). Форум став міжнародно-дискусійним майданчиком експертів з Грузії, України та Молдови, а також ЄС, які займаються питанням виконання угод про асоціацію [38]. З 2017 року було проведено чотири форуми, останній 21-22 жовтня 2021 року.

З початку 2021 року почались переговори між міністерствами закордонних справ трьох країн про майбутній формат співпраці. У кінці січня відбулась відеозустріч «Тріо асоційованих партнерів ЄС» Дмитра Кулеби із міністрами закордонних справ Грузії Давідом Залкаліані та Молдови Ауреліу Чокоем. На зустрічі міністри відзначили спільні підходи України, Грузії та Молдови у баченні стратегічного майбутнього Східного партнерства та наявність спільного інтересу у майбутній інтеграції країн до ЄС [15].

Навесні 2021 року утворилося вікно можливостей для започаткування даного союзу. У Молдові до влади прийшла проєвропейська Мія Санду, восени передбачався саміт Східного партнерства і це був вдалий момент для переформатування відносин в регіоні. 17 травня 2021 року в Києві було створене Асоційоване тріо підписанням Меморандуму про взаєморозуміння між МЗС України, Грузії та Молдови щодо започаткування посиленого співробітництва з питань європейської інтеграції. Документ підписали міністри закордонних справ Дмитро Кулеба, Давід Залкаліані та Ауреліу Чокой. У

меморандумі вказується про те, що Асоційоване тріо є майданчиком посиленого співробітництва та діалогу між міністерствами закордонних справ країн-учасниць та з ЄС з питань, які становлять спільний інтерес і стосуються європейської інтеграції.

Учасники домовились про спільну роботу у досягненні таких цілей:

- поширення порядку денного діалогу між Європейською Комісією та Асоційованого тріо на нові тематичні сфери посиленої співпраці, на додаток до питань, охоплених ПВЗВТ (Поглиблена і всеохопна зона вільної торгівлі), зокрема транспорт, енергетику, цифрову трансформацію, зелену економіку, юстицію і внутрішні справи, стратегічні комунікації, охорону здоров'я;

- вихід за рамки ПВЗВТ і розробка додаткових інструментів сприяння та прискорення інтеграції Асоційованого тріо у Внутрішній ринок ЄС;

- посилення безпекової та оборонної співпраці з ЄС із особливим наголосом на протидії гібридним загрозам, зміцненні кіберстійкості, розбудові платформ для співпраці з Координаційною групою ЄС із протидії гібридним загрозам і Агентством ЄС із кібербезпеки, участі у місіях та операціях СПБО, а також участі в проєктах Постійного структурованого співробітництва ЄС (PESCO);

- сприяння подальшому залученню Асоційованого тріо до рамкових програм та агенцій ЄС;

- сприяння мобілізації вагової допомоги ЄС на підтримку комплексних реформ Асоційованого тріо та забезпечення їхнього доступу до альтернативних фондів і ресурсів у розпорядженні ЄС, зокрема для реалізації проєктів, які становлять спільний інтерес;

- координація зусиль у рамках Східного партнерства, заснованих на європейських прагненнях та спільних потребах Асоційованого тріо [39].

Механізмами співробітництва передбачено проведення тристоронніх консультацій, призначення координаторів у міністерствах закордонних справ координаторів Асоційованого тріо, проведення спільних дипломатичних ініціатив, ведення спільної публічної комунікації, пошуки нових платформ співпраці.

Варто зазначити, що Меморандум позбавлений певної конкретики і для подальшого успішного співробітництва країни повинні будуть напрацювати більш чіткі цілі та завдання, які вони прагнуть досягти в межах посиленого співробітництва з європейської інтеграції [28].

У червні 2021 року відбувся спільний візит міністрів закордонних справ Асоційованого тріо до євроінституцій Брюсселю. У рамках публічного представлення ініціативи Асоційованого Тріо Д. Кулеба проінформував про подальші кроки країн-учасниць з метою зближення з ЄС та необхідності посилення взаємодії у безпековому вимірі. Міністр підкреслив, що Тріо спрямоване на більш тісну координацію трьох країн задля розширення можливостей угод про асоціацію та пришвидшення інтеграції до Європейського Союзу [63].

У липні в Батумі відбулась конференція, у якій взяли участь президенти України, Грузії та Молдови, а також Глава Європейської Ради Шарль Мішель. На конференції глави держав погодили рішення про співпрацю, була укладена Батумська декларація, яка остаточно формалізувала Тріо та визначила його ключові завдання.

В основі Батумської декларації лежить, в основному, Меморандум про взаєморозуміння, але додано кілька нових тез. Зокрема:

- надання європейської перспективи трьом асоційованим партнерам, що ляже в основу проведення необхідних реформ;

- підхід до угод про асоціацію, як до гнучких інструментів, які потребують постійного оновлення;
- співпраця з регіональними ініціативами, чорноморськими партнерами [9].

В інформаційному полі питання Асоційованого тріо активізувалося перед Самітом Україна - ЄС, який відбувся в Києві 12 жовтня 2021 року. На 23 саміті Україна-ЄС Д. Кулеба анонсував зустріч у форматі “ЄС+ Асоційоване Тріо”, на якій планувалось обговорення подальшої лібералізації торгівлі України, Молдови та Грузії з ЄС у контексті зеленого курсу та цифрового переходу Євросоюзу. Також міністр визначив основні сфери посилення співпраці Асоційованого Тріо, а саме: торгівлю, безпеку, охорону здоров'я, конективність, цифровізацію та охорону довкілля [11].

21-22 жовтня 2021 року відбувся Четвертий Форум асоціацій завдяки підтримці Фонду “Відродження”, Центру “Нова Європа” та за підтримки Європейського Союзу. В роботі Форуму взяли участь високопосадовці з України, Грузії та Молдови, експерти та активісти громадянського суспільства, представники Європейської комісії та ЄСЗС донорських організацій, аналітичних центрів та академічних спільнот.

На Форумі було обговорено шість важливих проблем, які були об'єднані у такі дискусійні панелі:

- Угода про асоціацію у 2021 році: де ми зараз?
- Парламентська співпраця у реалізації порядку денного інтеграції до ЄС.
- Часткова інтеграція з ЄС: як Україна, Молдова та Грузія можуть використати приклади Туреччини, Норвегії, Балкан та Швейцарії?
- ПВЗВТ (Поглиблена і всеохопна зона вільної торгівлі) – чи досі вони служать своїм цілям?

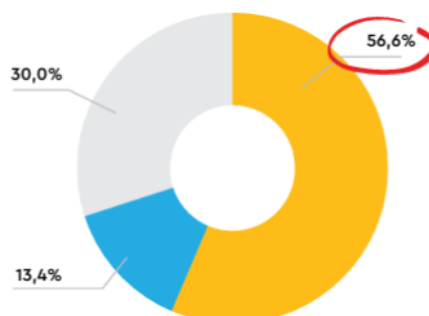
- Зовнішні перепони: як Росія та Китай підбивають інтеграцію з ЄС?
- Стратегія “тріо”: чого Україна, Грузія та Молдова могли б досягти разом? [49].

Також на Форумі був представлений порівняльний аналіз впровадження Угоди про асоціацію у кожній з трьох країн, який підготували експерти з України, Грузії та Молдови [79].

Центр “Нова Європа” також представили результати опитування громадян України щодо їх ставлення до малих союзів, де українці показали значний рівень довіри до ініціативи Асоційованого тріо.

5.2. ЧИ ПІДТРИМУЄТЕ ВИ УЧАСТЬ УКРАЇНИ В АСОЦІЙОВАНОМУ ТРІО (УКРАЇНА, МОЛДОВА, ГРУЗІЯ) ТА РОЗВИТОК ЦІЄЇ ІНІЦІАТИВИ?

■ Так
■ Ні
■ Важко відповісти

Джерело: Дипломатія–2022: Зовнішньополітичні очікування українського суспільства: результати опитування, здійсненого на замовлення. Центр «Нова Європа». 2022. С. 30. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Diplomatia2022_ukr_web.pdf.

Загалом, варто зазначити, що регіональний альянс України, Грузії та Молдови Асоційоване тріо залишається складовою загальної стратегії зовнішньої політики нашої держави, метою якої було сприяння євроінтеграції

трьох країн і зміцнення регіону в цілому. Тріо – це приклад проактивної зовнішньої політики України, яка перейшла від очікування до подання пропозицій щодо подальшої інтеграції до ЄС. Європейський Союз позитивно сприйняв таку ініціативу налагодження багатосторонньої співпраці між східними партнерами, оскільки є позитивні приклади Вишеградської четвірки (Польща, Чехія, Словаччина та Угорщина) та Балтійської асамблеї (Литва, Латвія, Естонія), котрі були створені задля пришвидшення власної євроінтеграції.

Разом з тим потрібно зазначити, що співпраця Україна-Грузія-Молдова в форматі Тріо – це швидше механізм координації меседжів, які спільно надсилали три країни до ЄС. Як зазначив Д. Кулеба “ми створили Асоційоване Тріо України, Молдови та Грузії для того, щоб разом рухатися в ЄС і краще взаємодіяти в регіоні Чорного моря разом з країнами ЄС і НАТО» [18]. Водночас члени Тріо, визначивши спільну мету – вступ до ЄС – не виробили конкретних спільних інструментів досягнення цієї мети. Грузія, яка амбітно заявила про намір подати заявку до ЄС в 2024 році, разом з тим визнавала, що не готова до вступу. Оголошений рівень виконання угоди про асоціацію у Грузії на той момент був найнижчий серед держав Тріо. Молдова на момент створення Тріо утримувалась про щодо подальшого зближення з ЄС, а тим більше, не встановлювала якісь конкретні терміни. Голова директорату МЗС Молдови А. Попов наголосив на Форумі, що вони робитимуть реформи, а по досягненню результатів, говоритимуть з ЄС про інше [49].

Україна обрала зовсім інший шлях. Українські дипломати активізували домовленості про підтримку членства України з кожною державою індивідуально.

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України в лютому 2022 року стало каталізатором відносин Україна-ЄС. 28 лютого Україна подала заявку на

членство в ЄС за “новою особливою процедурою”. 23 червня 2022 року Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. В середині грудня 2023 року Європейська Рада ухвалила рішення про відкриття переговорного процесу з Україною і Молдовою щодо вступу в ЄС, а Грузія отримала статус кандидата.

Таким чином, можна констатувати, що попри декларативність існування Асоційованого тріо та його пасивність протягом 2022 та 2023 років, спостерігається спільне ставлення ЄС до країн-членів Тріо та їх перспективи членства.

Республіка Молдова є також одним з партнерів України у ще одній ініціативі, а саме в тристоронній співпраці Молдови, Румунії та України. Коли очевидною стала позиція Грузії та пасивність Асоційованого Тріо, українська дипломатія почала розгортати нову ініціативу співпраці з ближчими сусідами, зокрема з Румунією та Молдовою.

Румунія є сусідньою країною-членом ЄС та НАТО, що посилює інтерес України та Молдови до поглиблення співробітництва з нею у тристоронньому форматі. Ці країни пов'язані історією, географією та спільним баченням майбутнього. Тому зміцнення політичних, інфраструктурних, економічних, безпекових та оборонних зв'язків є очевидним. Як підкреслив Дмитро Кулеба “як партнери, розташовані у східній частині європейського континенту, ми маємо схожі безпекові занепокоєння та однакову зацікавленість у стабільному та безпечному Чорноморському регіоні “ [57].

Варто зазначити, що тристоронній формат співпраці означених країн має позитивний досвід у реалізації Операційної програми Румунія-Україна-Республіка Молдова, яку фінансує Європейський Союз. Метою програми є транскордонна співпраця на зовнішніх кордонах ЄС. Програма пройшла три етапи розвитку та була пролонгована до 2027 року.

Метою даної програми є створення додаткових переваг для прикордонних територій. Стратегічними цілями є:

- сприяння економічному та соціальному розвитку регіонів по обидва боки спільного кордону;
- вирішення спільних проблем, що стосуються навколишнього середовища, охорони здоров'я, безпеки та захисту;
- сприяння створенню кращих умов та інструментів для забезпечення мобільності людей, товарів та капіталу.

Формат відносин між Румунією, Молдовою та Україною дещо змінився після початку повномасштабного вторгнення росії до України. Пріоритетними стали питання енергетики, обороноздатності країн та економічна співпраця.

15 вересня 2022 року в Одесі відбулася зустріч міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби спільно з главою МЗС Молдови Миколою Попеску, міністром закордонних справ Румунії Богданом Ауреску та ще низкою чиновників з трьох країн. Це була перша міністерська зустріч в історії тристоронніх відносин між Україною, Румунією та Республікою Молдова. У зустрічі також взяли участь представники національних регуляторів трьох країн, а також провідних енергетичних компаній.

Міністри обговорили безпекову ситуацію в регіоні в контексті війни росії проти України. Були проаналізовані наслідки для безпекового середовища регіону, міграційні проблеми, гуманітарні потреби, забезпечення енергетичної безпеки та захисту безпечних та надійних видів транспорту та транзиту. Також міністри обговорили євроінтеграційний процес України та Молдови.

В ході зустрічі міністри засудили найрішучішим чином триваючу агресію Росії проти України, її суверенітету та територіальної цілісності. У Спільному комюніке висвітлені основні домовленості між країнами у тристоронньому форматі, а саме:

- висловлено готовність об'єднати дипломатичні зусилля, щоб підтримати український уряд та український народ у їхній героїчній боротьбі за звільнення окупованих росією українських територій та відновлення безпеки та стабільності в регіоні;

- підтверджено готовність тісно співпрацювати з метою підтримки євроінтеграційного процесу України та Республіки Молдова. Міністри обговорили євроінтеграційний процес України та Республіки Молдова з огляду на історичне рішення Європейської Ради 23-24 червня 2022 року про надання двом країнам статусу кандидата на членство в ЄС. Вони дали оцінку вжитим та запланованим заходам України та Республіки Молдова з метою подальшого та послідовного просування на шляху до інтеграції в ЄС;

- урядовці рішуче засудили захоплення Запорізької атомної електростанції (ЗАЕС) російськими військами, їхні численні провокації та обстріли, які можуть спричинити масштабну ядерну катастрофу в Європі. Міністри закликали Москву негайно демілітаризувати ЗАЕС і прилеглу територію, з метою відновлення діяльності української влади на ЗАЕС. Міністри відзначили важливість візиту ISAMZ (місії МАГАТЕ з підтримки та допомоги Запорізькій атомній електростанції);

- підкреслили свою зацікавленість у розвитку тристороннього співробітництва в усіх сферах, що становлять взаємний інтерес, насамперед у поглибленні політичного діалогу та покращенні шляхів диверсифікації поставок енергії на основі збалансованих, прозорих, недискримінаційних відносин, які забезпечують справедливую конкуренцію; інтеграції енергетичних ринків; збільшенні обміну електроенергією між Україною, Республікою Молдова та Румунією; а також реконструкції та розширення високовольтної лінії електропередач Південноукраїнська АЕС-Орлівка-Ісакча, включаючи її

підключення в Молдові, з метою забезпечення електричного з'єднання між трьома країнами на основі результатів техніко-економічного обґрунтування;

- домовилися прискорити технічні обговорення з питань використання газових інтерконекторів, розподілу потужностей на з'єднаннях електроенергії та газу та стосовно мінімізації платежів за ненавмисне відхилення на транскордонних з'єднаннях, які є предметом правил розрахунків FSKAR;

- погодилися, що статус кандидата на членство в ЄС, наданий Україні та Республіці Молдова разом із успішною синхронізацією їхніх мереж з Європейською континентальною мережею ENTSO-E, відкриває нові можливості для регіональної співпраці, спрямованої на підвищення енергетичної стійкості та безпеки постачання;

- погодилися з необхідністю більш ефективного використання підземних сховищ газу, які є важливим елементом енергетичної безпеки регіону;

- домовилися укласти тристоронню угоду з метою зміцнення взаємопов'язаності енергопостачання між трьома країнами та розпочати роботу з Європейською Комісією задля її негайного впровадження, включаючи фінансування;

- домовилися тісно співпрацювати над збільшенням двосторонніх комерційних поставок електроенергії за коротко-, середньо- та довгостроковими контрактами між компаніями країн;

- висловили готовність проводити регулярні зустрічі та домовилися присвятити наступну зустріч нарощуванню транзитного потенціалу України, Республіки Молдова та Румунії. З цією метою було вирішено запросити представників відповідних відомств приєднатися до них для обговорення існуючих проблемних питань, а також варіантів збільшення існуючих і створення нових транзитних потужностей;

- підтвердили готовність працювати над подальшою лібералізацією та спрощенням режиму в'їзду громадян України у воєнний період;
- зобов'язалися покращити координацію в питаннях протидії дезінформації та іншим формам гібридної війни [58].

У комюніке чітко прослідковуються основні сфери тристоронньої співпраці – енергетична стійкість, регіональна безпека та підтримка євроінтеграційного процесу України та Молдови. Підписання тристоронньої угоди отримало втілення у багатьох двосторонніх та тристоронніх проектах, які сприяють посиленню співпраці між країнами.

Після повномасштабного вторгнення росії в Україну, енергетична стійкість та безпека постачання електроенергії стали важливими питаннями для України та Молдови. Українська компанія «Енергоатом» почала постачати електроенергію в Молдову з червня 2022 року. Енергоспоживання Молдови значною мірою залежить від ТЕЦ «Молдавська ДРЕС», що розташована на окупованій частині країни в так званому «ПМР» та належить російським бізнесменам. Зокрема в червні «ДРЕС» забезпечила 70% електроенергії, якої не вистачає Молдові з власних джерел, а «Енергоатом» – 30% [70].

Статус кандидата на членство в ЄС для України та Молдови разом з успішною синхронізацією їхніх мереж з Європейською континентальною мережею ENTSO-E, яка розпочалась 16 березня 2022 року, відкрило нові можливості для регіональної співпраці. Тому країни трикутника мають зацікавленість у тристоронній співпраці щодо покращення шляхів диверсифікації поставок енергії на основі збалансованих, прозорих відносин, які забезпечують конкуренцію, сприяють інтеграції ринків, збільшують обмін електроенергією між Україною, Молдовою та Румунією.

Сьогодні Україна експортує електроенергію у межах 300 МВт до Румунії, Словаччини. Крім того, відбувається експорт до Польщі в межах 260 МВт.

Україна також експортує понад 150 МВт до Молдови [64]. Можливість придбання електроенергії з України до Молдови за досить сприятливими цінами є важливою для Кишинева.

Спільними є зусилля країн у сфері оборони регіону на тлі агресії росії проти України. Підтримка Румунії, яку вона надає Україні на рівні двостороннього діалогу та в рамках багатосторонніх майданчиків і включає в себе комплекс військово-політичних, дипломатичних та гуманітарних заходів. Румунська сторона повністю підтримує інтеграцію України до ЄС, а також приєдналася до держав, які розпочали з Україною двосторонні переговори у сфері безпеки.

Румунія надає Україні пакети військової допомоги та фінансову підтримку, зокрема, в рамках Ініціативи НАТО щодо нарощування оборонного потенціалу (Defence Capacity Building Initiative, DCB) [8]. З квітня 2022 року Румунія заборонила заходити у свої порти на Чорному морі та на Дунаї судам під російським прапором. На території Румунії організована підготовка українських пілотів; проходять навчання союзників у рамках НАТО з залученням українських збройних сил; навчаються парамедики. Румунія відіграє значущу роль у забезпеченні гуманітарних потреб десятків тисяч українських біженців.

З початком повномасштабного вторгнення транспортування українського зерна й розвиток пропускної спроможності румунсько-українського кордону стали пріоритетними сферами співпраці між двома країнами. Навесні 2022 року Румунія скасувала всі вимоги щодо дозволів для українських перевізників для спрощення логістики, проводила переговори з Україною щодо диверсифікації маршрутів українського експорту Чорним морем до країн ЄС. Після виходу РФ з Чорноморської зернової ініціативи влітку 2023 року та блокування морського експорту Україна розпочала транспортування зерна суходолом та річками. Румунія сприяла цьому, оголосивши про наміри збільшувати свої транзитні

потужності з 2 до 4 млн т щомісяця. Румунія надалі продовжує робити інвестиції в налагодження інфраструктури для подальшого транспортування української продукції. ЄС на початку 2024 року виділив Румунії 126 млн євро до кінця 2024 р. для інвестування в її порти через навантаження від зростання експорту з України [8]. ГО Національна ліга транспортного бізнесу повідомила про прискорене будівництво магістралі, яка сполучатиме Бухарест з кордоном України і забезпечить вихід з України до румунських портів в обхід Польщі, Словаччини та Угорщини. Це відбувалося на тлі зернових скандалів, які охопили відносини з низкою країн. Румунія була єдиною країною, яка не маніпулювала цим питанням, хоча і сама перебувала в передвиборчому процесі. Зрозуміло, що зернові чвари для Бухареста не такі актуальні, як питання регіональної безпеки, яка залежить від Молдови, де рф нелегально тримає військовий контингент, окупувавши Придністров'я.

Повномасштабне вторгнення рф проти України актуалізувало для Румунії питання забезпечення безпеки Молдови й пов'язаних з Придністров'ям ризиків у випадку просування збройних сил на півдні України. Румунія закликає європейських партнерів підтримувати безпеку Молдови, надає фінансову допомогу молдовській стороні. Найактивнішою є співпраця Румунії і Молдови у сфері енергетики. Румунія наприкінці 2022 року почала експортувати газ газогоном Яси-Унгени-Кишинів, щоб повністю унезалежити Молдову від російського газу. До цієї ініціативи приєдналась Україна, яка надала для Молдови додаткові підземні сховища для зберігання газу.

В рамках трикутника Україна-Республіка Молдова-Румунія також посилюється транскордонне економічне партнерство. 6 липня 2023 року був проведений тристоронній бізнес-форум, який об'єднав делегатів з трьох країн. Метою форуму був пошук нових шляхів соціально-економічної та політичної співпраці, спрямованих на розширення та зміцнення транскордонних відносин.

Форум став платформою для напрацювання спільних рішень з низки важливих питань – від стратегій інтеграції в ЄС до посилення спроможностей бізнесу, очолюваного жінками, в умовах війни [60].

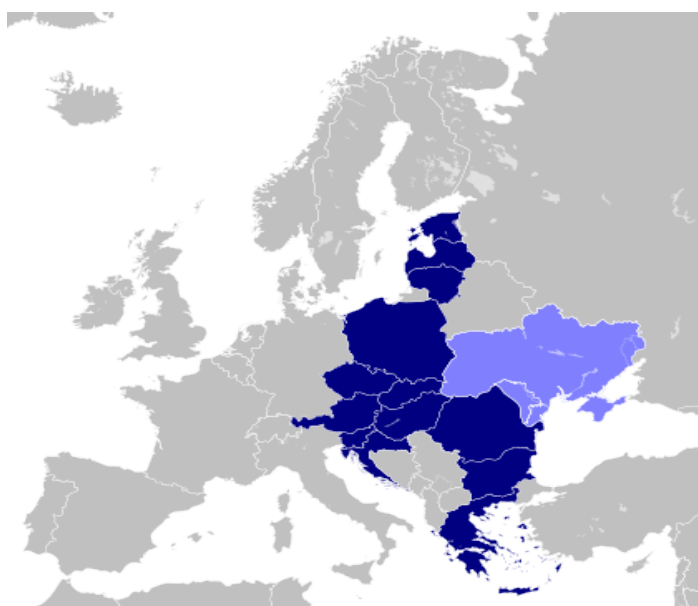
Спільними також є екологічні ініціативи. В жовтні 2023 року відбулась Міжнародна конференція «United for Justice. United for Nature», на якій Міністр захисту довкілля та природних ресурсів України Руслан Стрілець, Міністр навколишнього середовища, водних ресурсів та лісів Румунії Мірча Фечет та Міністр навколишнього середовища Республіки Молдова Іорданка-Родіка Йорданов підписали відповідну Декларацію про співробітництво. Сторони домовились про спільні дії довкола басейну річки Прут. Також Україна та Румунія домовилися посилити співпрацю і у інших напрямках довкіллевої політики, а саме щодо: захисту Чорного моря, управління відходами та якістю повітря, хімічного контролю та реабілітації забруднених ділянок, розвитку екологічно безпечних технологій тощо. Всі спільні прагнення та подальші дії закріпили у відповідному Меморандумі [66].

Посилення співпраці неодноразово підтверджувалось на зустрічах представників урядів. Зокрема чергові рішення щодо формату співпраці були окреслені 13 квітня 2023 року у Бухаресті у Спільній заяві міністрів закордонних справ Румунії, Молдови та України. “Розширення Європейського Союзу, а також поглиблена співпраця з НАТО є ключовими в цьому відношенні, і ми й надалі докладатимемо усіх зусиль, щоб продовжувати сильну європейську та євроатлантичну підтримку регіону”, – зазначається у спільному документі [47].

Таким чином, тристоронні формати – Асоційоване Тріо та трикутник Україна-Республіка Молдова-Румунія, не дивлячись на різну інтенсивність співпраці, є додатковими інструментами майбутньої інтеграції України до Європейського Союзу.

2.3. Партнерство України з ЗІІ (Ініціатива Трьох морів) – складова європейської стратегії енергетичної безпеки.

Ініціатива трьох морів, також відома як Ініціатива Балтійського, Адріатичного, Чорного морів або ж Тримор'я – міжнародна економічна та інфраструктурна ініціатива, що об'єднує 13 країн Європейського Союзу. До неї входять держави Центральної та Східної Європи: Австрія, Болгарія, Греція, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Хорватія та Чехія. Це 13 країн, територія яких сумарно складає 29% території ЄС, охоплює 112 млн мешканців, тобто 25% громадян ЄС [34].

Джерело: Ініціатива трьох морів (ITM) URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%96%D1%86%D1%96%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0_%D1%82%D1%80%D1%8C%D0%BE%D1%85_%D0%BC%D0%BE%D1%80%D1%96 (дата звернення 10.08.2024.)

Спроби створити альянси безпеки та співпраці в Балто-Чорноморському регіоні здійснювались одразу після Першої світової війни. Ініціатором деяких з

них виступала Українська Народна Республіка, яка намагалась знайти підтримку сусідів перед загрозою більшовитської росії. Але через дуже швидкі геополітичні зміни на міжнародній арені результату не було досягнуто. Після Другої Світової війни через поділ світу між різними сферами впливу та початок холодної війни об'єднання держав в регіональні союзи було неможливим. Лиш після розпаду СРСР незалежні держави на даному просторі знову повернулися до питань взаємодії та співпраці [20].

Основними робочими майданчиками ІТМ є щорічні саміти на рівні глав держав та урядів:

- Дубровник, Хорватія, 2016
- Варшава, Польща, 2017
- Бухарест, Румунія, 2018
- Любляна, Словенія, 2019
- Таллінн, Естонія, 2020
- Софія, Болгарія, 2021
- Рига, Латвія, 2022
- Бухарест, Румунія, 2023
- Вільнюс, Литва 2024;

Представлені щорічні бізнес-форуми є платформами для зустрічей представників бізнесу держав учасниць Тримор'я, США, держав ЄС, Західних Балкан, Республіки Молдова, України, Грузії та Туреччини.

В межах ініціативи втілюються життя різні масштабні проекти, які потребують значних фінансових ресурсів. Практично усі витрати фінансуються з інвестиційного фонду Ініціативи Трьох морів. Інвестиційний фонд поповнюється банками Польщі, Румунії, Словенії, Хорватії, міністерством фінансів Естонії тощо [61]. Такі спільні фінансові зобов'язання укріплюють співробітництво більше десяти країн.

Окрім держав-учасниць 3SI зацікавленими сторонами є також Сполучені Штати Америки, Німеччина, яка залишається спостерігачем, Україна, Грузія та Молдова, які залишаючись поза Європейським Союзом, прагнуть до співпраці з 3SI.

Основною метою Ініціативи з моменту створення залишається масштабування логістичних, транспортних інфраструктурних проектів. Зараз в роботі з меншою або більшою динамікою втілюються в життя понад 100 проектів. Перевага надається проектам, які пов'язані з сферами економіки, а особливо з кібербезпекою [74].

3SI розвиває спільні проекти в трьох інфраструктурних секторах: логістика (автомагістралі, залізничні, водні, повітряні зв'язки), енергетика (газопроводи, термінали СПГ, інтерконектори, лінії електропередач тощо) і цифрових технологій (забезпечення економічної співпраці з ІТ-системами, безпечний потік інформації та даних і підготовка та зацікавлення кваліфікованих ІТ-спеціалістів у країні шляхом створення привабливих умов праці [24].

Серед великих інфраструктурних проектів на території країн Тримор'я є:

- шосе "Via Carpathia" на північ - південь, що з'єднає Клайпеду в Литві і Салоніки в Греції;
- сполучення трубопроводу для скрапленого природного газу, з морськими терміналами Польщі й Хорватії;
- Балтико-адриатичний залізничний коридор;
- автомагістраль Via Baltica із Праги (Чехія) в Гельсінкі (Фінляндія) через Польщу, Литву, Латвію та Естонію;
- проект залізничного коридору Rail Baltica;
- вантажний коридор Amber Rail [72].

На території від Балтики до Чорного моря виникають і існують різні альянси: економічні, політичні, субрегіональні, регіональні утворення.

Перший саміт Ініціативи відбувся в Дубровнику (Хорватія) у 2016 році. На саміт була запрошена Україна, але не відповіла на запит, тому не стала однією з країн-засновниць альянсу. Така позиція України була продиктована недалекоглядністю тогочасного дипломатичного корпусу, який був орієнтований на Німеччину. Німеччина, зі свого боку, не дуже позитивно ставилася до Ініціативи Тримор'я, оскільки, на думку Берліна такий союз держав порушував регіональну політику Європейського Союзу у Центральній Європі. [24]. На першому саміті було вирішено, що учасниками 3SI можуть бути лише держави ЄС. Таке рішення закрило можливість для України приєднатись до альянсу пізніше [2]. Зараз зрозуміло, які шанси втратила наша держава і як важливо їх надолужити в рамках Стратегії зовнішньої політики та Плану дій щодо реалізації стратегії.

Лише у 2019 році президент України Володимир Зеленський, перебуваючи з візитом у Польщі з нагоди відзначення 80-ї річниці Другої світової війни, заявив, що Україна зацікавлена стати учасником регіональних ініціатив, зокрема Ініціативи Трьох морів. Лобістом інтересів України в цьому питанні виступав вчоргове президент Польщі. Того ж дня було задекларовано про польсько-українсько-американську співпрацю в галузі транзиту газу США зі Свіноуйсьце через Польщу в Україну [24]. Це стало початком включення України до інфраструктури та морської мережі транзиту газу. До того часу Україна була долучена до будівництва трансєвропейської магістралі Via Carpathia. Меморандум про наміри щодо реалізації даного проекту був підписаний представниками державного підприємства “Адміністрація морських портів України” та порту Морський SA “Гданськ” 13 жовтня 2020 року в Одесі президентами Польщі та України [24, с.58].

Крім проекту Via Carpathia Україна мала амбіції щодо долучення до проекту водного шляху Е-40, польського проекту з управління безпілотниками

(Central European Drone Demonstrator, CEDD). Також Румунія запросила Київ до своїх проектів транспортної біржі та цифрової платформи для моніторингу гідрографічної бази в регіоні трьох морів, проекту залізничного сполучення Viking Train, тощо [24].

Український інститут міжнародної політики провів дослідження та розробив Дорожню карту для України на шляху до вступу до 3SI [61]. Проект був розроблений для зацікавлених сторін як обґрунтування ролі України в Ініціативі Тримор'я, а також як аналітична підтримка вироблення урядом України та іншими українськими стейкхолдерами державної позиції стосовно членства України в Тримор'ї.

Проекти Ініціативи Трьох морів, до яких долучена Україна.

1. Baltic Pipe. Проект, який спрямований на диверсифікацію джерел постачання газу та інтеграцію газової інфраструктури в регіоні трьох морів. Проект курується польським оператором Gaz System [24, с.58]. До проекту окрім держав-членів долучені Україна, Данія і Норвегія. Метою проекту є створення газового шляху, що з'єднає Польщу з Норвезьким континентальним шельфом через Данію. Даний проект надає доступ Україні до ринку СПГ та газу в Норвегії, посиленню енергетичної солідарності між країнами ЄС та Енергетичним співтовариством, де Україна є членом, покращенню конкуренції та підвищенню привабливості регіону для учасників ринку [61].

Втілення даного проекту створює для України можливість отримувати газ з нових джерел (регазифікований СПГ та норвезький газ), а Польщі, крім розширення газотранспортної інфраструктури, дозволить ширше використовувати підземні сховища природного газу (ПСГ) в Україні. Таким чином посилюється безпека поставок газу України і Польщі. Балтійська труба введена в експлуатацію восени 2022 року. Проект розширення інтерконектора

Польща-Україна все ще розглядається. Причиною відтермінування рішення є несприятливе безпекове та інвестиційне середовище в Україні в умовах війни.

В рамках проекту Baltic Pipe Україна стала учасницею масштабування газового коридору Північ-Південь між Угорщиною та Словаччиною та будівництва інтерконектора “Румунія-Угорщина” [61].

Кінцевою метою газових проектів 3SI є зменшення залежності країн-членів Тримор’я від російського газу та домінуючого постачальника – Газпрому, а, відповідно, посилення енергетичної безпеки 3SI і ЄС.

2. Via Carpatia. Карпатський шлях – проект, метою якого є будівництво транспортного коридору з півночі Європи на південь через Литву, Польщу, Словаччину, Угорщину, Румунію, Болгарію та Грецію. Україна інтегрована в цей проект оскільки це сприятиме глибшому включенню України в транспортну мережу ЄС, полегшить режим перетину кордону між Україною та ЄС, сприятиме розвитку прикордонної інфраструктури, забезпечить більш швидке та зручне з’єднання між портами Клайпеда-Гданськ-Одеса. Для порту в Одесі відкриються більші можливості, оскільки він зможе логістично конкурувати з портом в Констанці (Румунія). В проект також включено створення логістичної інфраструктури між обласними центрами України (Львів, Луцьк, Рівне, Тернопіль, Чернівці, Вінниця, Одеса) з державами ЄС. Спочатку завершення будівництва та відкриття дороги очікувалось в 2025 році. Очевидно, що початок будівництва відгалуження автомагістралі до України наразі призупинене.

3. Viking Train. Спільний залізничний проект литовської, української та білоруської залізниць, портових операторів та портів Клайпеди, Чорноморська та Одеси, який є зараз найбільш успішним та розвивається. Маршрут пов’язує мережу морських ліній Балтійського, Чорного, Середземного та Каспійського морів. Регулярні перевезення були розпочаті з 2003 року. До проекту

долучаються країни, які зацікавлені в перевезенні вантажів залізницею і розташовані на шляху цього залізничного коридору. Метою проекту є спрощення перевезення вантажів залізничним транспортом з Європи до Азії через Кавказ та вантажні перевезення з Туреччини й Близького Сходу до Північної Європи і в зворотньому напрямку [61].

4. CEDD. Central European Drone Demonstrator (U-space, low altitude space as a new field of economy) – Демонстратор безпілотників у Центральній Європі (U-космос, малий висотний простір як нове поле економіки). Україна є учасницею цього проекту з 2018 року. Метою даного проекту є створення середовища, що гарантує безпечну інтеграцію безпілотників (БПЛА) у повітряний простір та в економіку; створення правил функціонування ринку безпілотників та впровадження авіаційної та IT/Telco-інфраструктури, що дозволить безпечно та ефективно використовувати маловисотний простір (U-space).

Також Україна, як країна Дунайського регіону, є невід'ємною частиною цифрової платформи моніторингу гідрографічних баз в регіоні Ініціативи Трьох морів. Цифрова платформа має на меті моделювання джерел забруднення води, аналіз ризиків, розрахунків та моніторинг водних течій, параметрів якості води.

Представлені проекти є лише частиною амбітних ініціатив 3SI. Україна не будучи учасником альянсу має більш опосередковане відношення до реалізації найбільших проектів. Більша інтеграція нашої держави до Тримор'я відкриватиме широкі можливості для економіки України її відновлення та відбудови.

Таким чином, здійснивши ґрунтовне дослідження група експертів з енергетики, логістики, інфраструктури та цифровізації дослідила проблеми участі нашої держави в Ініціативі, проаналізували проекти, та до яких Україна

долучена чи може потенційно долучитись. Також аналітики запропонували проекти ініціатив, які може Україна запропонувати після перемоги.

Усі ці проекти, а також ті, які впроваджуються лише для країн-учасниць Ініціативи Трьох морів були дещо відкоректовані після 2022 року.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну внесло значні корективи в зовнішню політику нашої держави загалом та вплинуло на регіональну політику зокрема. Особливої актуальності набула тема участі України в 3SI. Причиною цього є те, що в центрі заснування і уваги Ініціативи Трьох морів є три головних напрями співпраці – транспорт, енергетика та цифровізація. Ці напрямки формують основу розвитку не тільки кожної окремої країни, а й регіону вцілому. Як наголошує у своїй статті український дипломат Ігор Долгов “Транспортні коридори – це давно відомі проекти, вони є, але їх треба розвивати. Україна зацікавлена, оскільки має великий транзитний потенціал, який використовується частково, а з початком великої війни ми змушені були повністю переглянути структуру логістики і приходити до тих рішень, які допомагають нам витримувати натиск ворога...” [20]. Енергетична стійкість та стабільність енергозабезпечення України є також для нас сьогодні одним з найбільш актуальних завдань. Це також те чим займається Ініціатива трьох морів. Цифрові технології – третій напрям 3SI – є для нас особливо важливим, оскільки кібербезпека, засоби радіоелектронної боротьби є новими важливими складниками сучасної війни [20]. З лютого 2024 року Тримор’я стало транзитною територією між Україною та партнерами, які допомагають нам озброєнням, технікою, усім необхідним для оборони країни в протистоянні агресору. Це стосується безперебійного і швидкого постачання палива, збереження життєво важливих транспортних потоків, зелені коридори для експорту українського продовольства, міграція людей – все це можливе завдяки існуючій транспортній мережі через територію держав-учасниць ІТМ [27].

22 травня 2022 року Анджей Дуда у своєму зверненні до Верховної Ради заявив, що Україна повинна приєднатися до Ініціативи трьох морів. Пізніше 7 червня прем'єр-міністр Польщі Матеуш Моравецький під час відкриття у Любліні конгресу місцевого самоврядування країн Тримор'я наголосив, що Ініціатива трьох морів неможлива без залучення до неї вільної і незалежної України [76]. 20 червня 2022 року президент Зеленський перебуваючи на саміті Ініціативи трьох морів виступив з заявою про те, що Україна повинна поглиблювати співпрацю з Тримор'ям, оскільки навіть в умовах війни може допомогти країнам-учасникам в енергетичній та логістичній сферах. "Україна має бути учасницею Ініціативи трьох морів. Це неправильно, що наша держава залишилася за межами Ініціативи. Ми маємо знайти формат, у якому змогли б реалізувати приєднання. Достатньо лише одного погляду на географічну мапу нашого регіону, щоб зрозуміти, що тільки з Україною всі наші країни можуть реалізувати увесь свій потенціал", – наголосив президент [2]. Також майданчик саміту був використаний, щоб вчергове нагадати, що українські газосховища є найбільшими в регіоні та мають розгалужену систему газопостачання. Країни Тримор'я можуть використовувати потужності інтерконекторів Польща-Словаччина, Польща-Україна, а також регіональні СПГ-термінали. Також було В. Зеленський нагадав про важливість трансєвропейського коридору Via Carpathia та готовність України приєднатися до європейської залізничної мережі.

Президент України закликав учасників ініціативи брати участь у проектах відновлення та відбудови України, які є особливо актуальними на фоні постійних атак проти об'єктів енергетичної інфраструктури, які треба оперативно відновлювати, які потребують ремонту, нових підходів для того, щоб за літній період забезпечити стійкість енергосистеми та енергозабезпечення [20].

На цьому саміті Україна отримала статус партнера-учасника Ініціативи, а у спільній декларації 7-го саміту було зафіксовано подальшу співпрацю України та 3SI. У Декларації саміту зазначено: “We express our deepest respect for the resilience and bravery of Ukraine, its army and its people during the ongoing devastating and unjust war started by Russia. We welcome Ukraine as a special guest in this year’s 3SI Summit and as a partner to the 3SI who from today begins the process of participating in the 3SI. We believe that the 3SI can be a platform for supporting Ukraine’s recovery. We uphold our readiness to involve Ukraine in the implementation of the 3SI regional infrastructure projects. We support Ukraine’s ambition towards EU accession” [80, с.3]. Цим учасники висловили глибоку повагу до стійкості та хоробрості України, її армії та народу, вітали Україну як спеціального гостя цьогорічного саміту та як партнера Ініціативи Трьох морів. Також учасники висловили віру в те, що Тримор’я може стати платформою для підтримки відновлення України та підтримкою нашої держави на шляху до вступу в ЄС” [80].

Співпраця України з 3SI має також важливе значення в процесі інтеграції України до 3SI мав III Конгрес самоврядування Ініціативи Трьох морів, який відбувся 16-17 травня 2023 року в польському Любліні. Україну тоді представляли делегації від Закарпатської, Хмельницької, Волинської, Рівненської та Львівської областей, представники закладів вищої освіти та молодіжних організацій Волині та Прикарпаття. Локомотивом Конгресу був польський президент А. Дуда, який наголошував на тому, що Ініціатива вже виходить за межі Європейського Союзу. Одностайність польських урядовців щодо підтримки України та її подальшого повного приєднання ініціативи була очевидною в промовах віце-прем'єр-міністра, міністра оборони Республіки Польща Маріуша Блацака, президента партії “Право та справедливість” Ярослава Качинського, спікерки Сейму Ельжбети Вітек [34]. Бригадний генерал

Даріуш Мендрала особливо наголосив на розвитку військової логістики, було обговорено розвиток і модернізація збройних сил НАТО та необхідність збільшення постійної присутності військових НАТО на Східному фланзі.

Також на Конгресі було відкрито Мережу університетів Тримор'я, метою якої є зміцнення міжнародної міжуніверситетської співпраці, інтенсифікація обмінів та розширення дослідень

Під час восьмого саміту Ініціативи Трьох морів, який відбувся 6 вересня 2023 року у столиці Румунії Бухаресті, Україна стала асоційованим членом союзу. Разом з нашою державою такий же статус отримала і Молдова. Головним лобістом інтересів України на саміті виступав Анджей Дуда, який підкреслив важливість нормального функціонування вільного обігу товарів в регіоні за умов війни та важливість інфраструктурних зв'язків у Центральній Європі та співпраці між країнами Тримор'я [36].

Перед відкриттям дев'ятого саміту 3SI на сайті Європейського Союзу було розміщене звернення президента Литви Гітанаса Науседи – господаря саміту – в якому зазначено: “Після того, як росія розпочала неспровоковану та незаконну війну проти України, геополітичне значення поглибленої співпраці та кращого зв'язку в коридорі північ-південь різко зросло. Ініціатива трьох морів (3SI) служить політичною платформою для сприяння цьому співробітництву для побудови міцніших зв'язків у сферах транспорту, енергетики, військової мобільності та цифровізації в регіоні трьох морів і за його межами – з нашими регіональними та трансатлантичними партнерами. Я з нетерпінням чекаю можливості вітати всіх партнерів у Литві на 9-му саміті та бізнес-форумі 3SI у квітні цього року. Ініціатива трьох морів – для кращого зв'язку, сильнішої Європи та більш тісного трансатлантичного партнерства!” [46].

Тим самим президент чітко пов'язав Ініціативу трьох морів, трансатлантичне партнерство, європейську інтеграцію та Європейський Союз.

Незважаючи на масштабування ініціативи існують протиріччя всередині неї, які і досі не подолані. Учасники ініціативи є надто різнорідними з власними, почасти протилежними інтересами. Австрія дотримується нейтралітету щодо війни України з росією, Угорщина проводить протилежну ЄС політику в сфері енергетики та має інколи відверто проросійську політику. Тому складається враження, що Тримор'я стоїть на роздоріжжі пошуку власного сенсу. Можливо таким сенсом стане участь у відбудові України. Такі обговорення тривають з 2022 року, але залишаються лише на рівні дискусій.

Частина Європи від Балтійського до Чорного моря – це регіон, який визначав економічний розвиток Центральної та Східної Європи ще з часів шляху “із варяг у греки”. Ця територія була динамічною ще з часів становлення сучасної Європи. Тому цей регіон має значні можливості, які варто масштабувати і використовувати і для України і для розвитку держав і народів, які в ньому проживають.

Тому сподіватимемося, найбільш зацікавленому та дружньому до України «ядру Тримор'я» вдасться виробити єдину і тверду позицію не лише щодо збільшення присутності представників інших країн НАТО на його східному фланзі, а й формату реального включення України до системи безпеки Північноатлантичного альянсу [34].

Джерело: Журавський-вель-Граєвський П. Грузія та Україна в Чорноморському партнерстві Тримор'я. *Чорноморська безпека. Аналітичний часопис* №1 (39) 2021. С. 50-60. URL: <https://geostrategy.org.ua/en/black-sea-security/chornomorska-bezpeka-1-39-2021/zavantazhiti-zhurnal-chornomorska-bezpeka-1-39-2021> (дата звернення 13.08.2024).

РОЗДІЛ III. Стратегія малих альянсів на шляху євроатлантичної інтеграції України.

3.1. Безпекове об'єднання України, Польщі та Великої Британії.

Тристоронній союз Великої Британії, України та Польщі (англ. British-Polish-Ukrainian Trilateral, пол. Trójstronny sojusz Brytania-Polska-Ukraina) є ще однією перспективною безпековою ініціативою об'єднання, яка водночас потребує дипломатичної підтримки для перетворення її на впливовий чинник міжнародних відносин. Альянс України, Великої Британії та Польщі – це військово-політичний формат тристоронньої співпраці для протидії російській загрозі та спільної роботи заради європейської безпеки.

Передумовами створення Трикутника були координації зусиль щодо підтримки Кримської платформи, співпраці країн у галузі кібер- та енергетичної безпеки, зміцнення стратегічних комунікацій з акцентом на безпековому чиннику [22]. З ініціативою такої тристоронньої співпраці виступила Україна у жовтні 2021 року. Д. Кулеба анонсував малий альянс між Україною, Сполученим Королівством та Польщею 1 лютого 2022 року. Започаткування альянсу було оголошено 17 лютого 2022 року. У спільній заяві Міністра закордонних справ України, Державної секретарки Великої Британії та Міністра закордонних справ Республіки Польща було наголошено на історичних зв'язках держав, спільних цінностях, спільній відданості миру і безпеці та спільній історії протистояння агресорам, які загрожують свободі в Європі [56].

Джерело: Новий “троїстий союз”: Україна, Британія і Польща створюють безпековий альянс URL: <https://novynarnia.com/2022/01/31/ukr-pol-uk/>

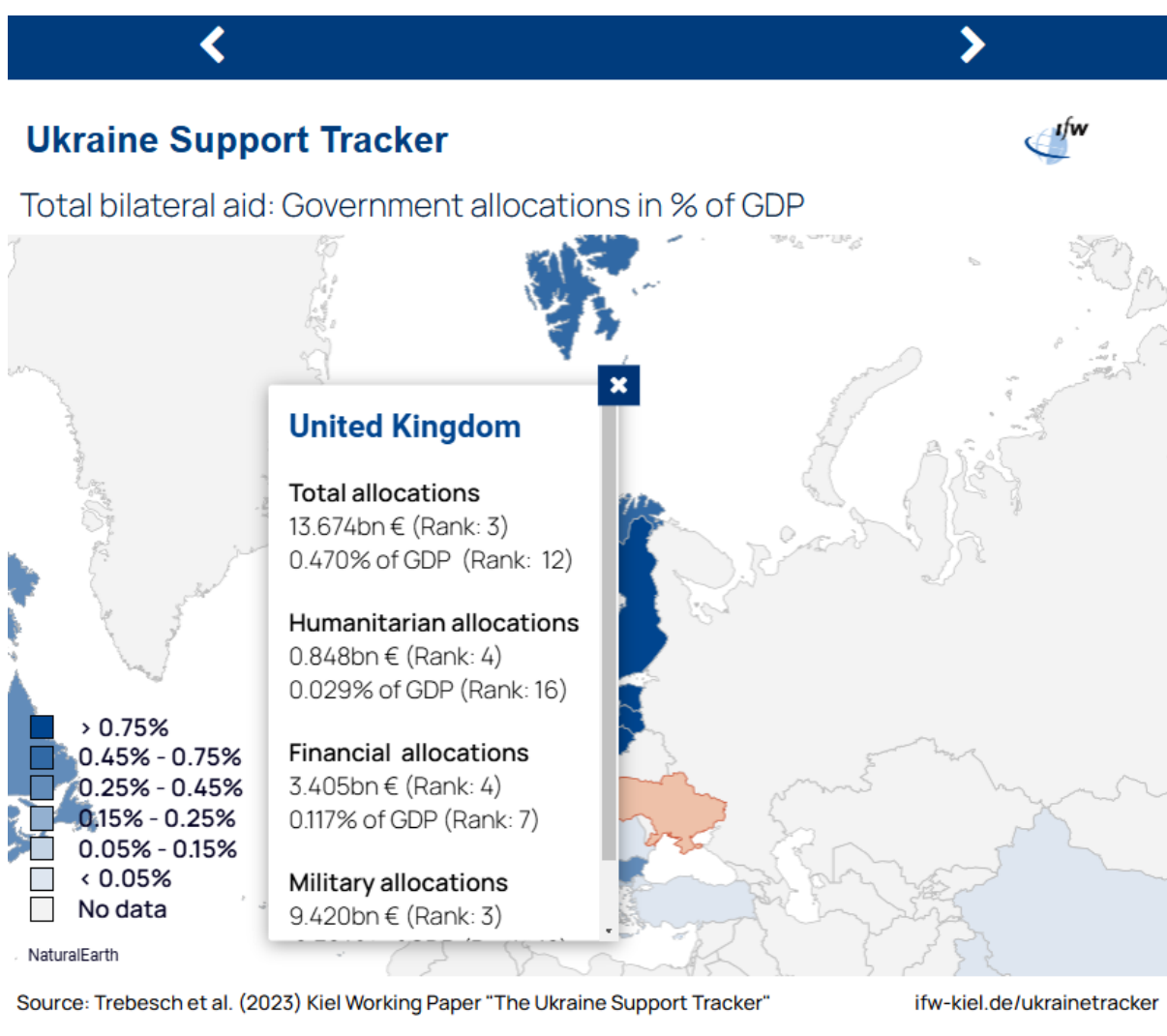
Ліз Трасс, очільниця МЗС Британії оголосила, що Польща та Сполучене Королівство стоятимуть пліч-о-пліч з українським народом у зусиллях із захисту суверенітету та територіальної цілісності України [33]. Саме Ліз Трасс була першою серед тих, хто повідомив про тристоронню співпрацю Британії, Польщі та України ще до формалізації відносин [6].

Новостворений альянс є корисним для кожної сторони. Для України це ще один багатосторонній майданчик, де Київ зможе задекларувати свої інтереси і розраховувати на підтримку у протистоянні рф.

Відносини між Україною та Британією розвиваються в дусі підписаної 8 жовтня 2020 року Угоди про політичне співробітництво, вільну торгівлю та

стратегічне партнерство. Ця угода є амбітним документом, який був розроблений і підписаний у рекордні для міжнародної дипломатії терміни. Угода підтверджувала та надавала подальшого політичного поштовху двосторонньому співробітництву між Києвом та Лондоном у секторі безпеки та оборони, включаючи військову та військово-технічну співпрацю.

Велика Британія та Польща були найбільш активними партнерами України ще з 2014 року. Військова, гуманітарна і економічна підтримка України з боку Великої Британії сягнула майже 4 млрд фунтів.

Джерело: **Ukraine Support Tracker** URL: <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/> (дата звернення: 27.10.2024).

Сполучене Королівство є найбільшим постачальником військової допомоги Україні після Сполучених Штатів. Значною і багатовимірною залишається підтримка України з боку Польщі, яка лише за обсягами зброї та техніки перебувала на кінець 2022 року на шостому місці серед країн-партнерів [6].

У 2015 році Велика Британія розпочала на прохання України місію Orbital. У рамках цієї місії до України прибули понад 2,5 тис. британських військових. За цією програмою британські інструктори підготували близько 20 тис. військовослужбовців ЗСУ. Військова взаємодія в тристоронньому форматі триває з 1996 року, коли запускались тристоронні навчання “Козацький степ” між Україною, Британією та Польщею у рамках програми НАТО “Партнерство заради миру”. На той момент Польща лише прагнула стати членом НАТО. Ці навчання відбувались багато разів на території України, так і на території Польщі та Британії. А сама ідея трикутника обговорювалась, за свідченням колишнього польського міністра закордонних справ Вітольда Вашиковського, у 2016 році, під час його спільного з тодішнім міністром закордонних справ Борисом Джонсоном візитом до Києва. Відтак, до подібного формату Україна, Британія та Польща йшли тривалий час і з різними треками. Тобто ця ідея на момент оприлюднення мала певне підґрунтя і військове, і дипломатичне.

Велика Британія ще до виходу з ЄС у програмному документі “Глобальна Британія в епоху конкуренції. Огляд безпеки, оборони, розвитку і зовнішньої політики” (2021) визначила свій шлях і місце на міжнародній арені. Цей документ представив Борис Джонсон на засіданні британського парламенту як бачення британської політики і світових процесів до 2030 року з визначенням конкретних заходів і дій до 2025 року.

В документі зазначається, що вихід Лондона ЄС не означає відмову країни від відповідальності за безпеку та оборону на Європейському континенті. Новий стратегічний документ, навпаки зазначає, що європейські сусіди й

союзники залишаються найбільш важливими партнерами, а Британія залишається найбільш самостійним контриб'ютором безпеки в євроатлантичному просторі до 2030 року. Головними завданнями визначено захист разом із партнерами спільних цінностей, протидія спільним загрозам, посилення стійкості до загроз у сусідньому європейському регіоні, а також спільні зусилля у боротьбі проти кліматичних змін та за збереження біологічного розмаїття [78]. У документі уряд Британії чітко вказує на найбільшу загрозу, яку становить РФ для НАТО, де Лондон бачить свою головну роль у протистоянні традиційним та гібридним загрозам, які походять, насамперед, від Росії. Для цього Сполучене Королівство консолідуватиме колективну відповідь заходу з поєднанням військових, розвідувальних та дипломатичних зусиль. На фоні цього у стратегічному документі Британія констатує “підтримку країн Східноєвропейського сусідства та поза ним заради посилення стійкості до загроз. Це включає Україну, де ми продовжуватимемо розбудову спроможностей її Збройних сил” [78].

Наразі Британія як потужна морська держава виступає у форпості міжнародної політики з розбудови та реформування Військово-морських сил ЗС України [35]. Також Британія є тьютором України в Об'єднаному експедиційному корпусі.

Російська агресія відкрила вікно можливостей для поглиблення співпраці між Україною та Британією. Сполучене королівство демонструвало серйозну підтримку України після окупації Криму в 2014 році, а саме в наданні озброєння, тренуванні українських військових та підтримці санкційної політики щодо Росії. Після повномасштабного вторгнення Британія увійшла до кола найближчих партнерів України. Інтенсивності українсько-британській взаємодії надавав бренд тогочасного прем'єра Британії Бориса Джонсона та його довірливий діалог з В. Зеленським.

Разом з тим в Лондоні не бачать чітких цілей взаємодії саме у тристоронньому форматі. У вузьких політичних колах Британії діяльність у форматі тристоронньої взаємодії існує у вигляді проведення відповідних зустрічей, консультацій з залученням представників різних відомств і на різних рівнях (ключовими є зустрічі міністерств закордонних справ та оборони). Тобто, можна припустити, що саме від цього робочого рівня залежить майбутнє трикутника, оскільки на таких робочих зустрічах окреслюється мета існування даного проекту, плануються конкретні заходи і проекти для взаємодії.

Мотивами для тристоронньої співпраці для Лондона є розуміння спільних загроз від росії для Польщі, Британії та України. Причому це розуміння Лондон демонстрував раніше інших західних демократій. Стратегічний безпековий діалог між Україною, Британією та Польщею може відігравати велике значення для ефективної протидії росії. Ці тристоронні напрацювання в подальшому можуть адвокуватися на рівнях ЄС, НАТО чи ООН. Корисним для України є нещодавній досвід Великої Британії з надання безпекових гарантій Швеції та Фінляндії у вразливий момент до набуття ними членства в НАТО [6]. Окрім того інтерес інших країн до створення альянсів за участі Сполученого Королівства доводить затребуваність Лондона, підкреслює його роль і значення для Центрально-Східної Європи, що є важливим для демонстрації ключової і незмінної ролі Британії у глобальній політиці. Україна і Польща зацікавлені в тому, щоб Британія була більш активною у регіоні Центрально-Східної Європи: постійне членство в РБ ООН, наявність ядерної зброї, значні фінансові можливості, дипломатичні амбіції щодо захисту демократій роблять Лондон особливо значущим. Трикутник можна розглядати як заохочувальний чинник, який має закріпити інтерес Британії до підтримки України та Польщі. Наприклад, саме рішучість Британії щодо надання зброї взимку-навесні 2022 року стала імпульсом для інших демократій, які були змушені демонструвати

власну активність у цьому напрямку. Союз з Британією також може бути сигналом для Німеччини та Франції, розчарування діями яких щодо стримування російської загрози є як в Україні, так і в Польщі.

Британія так само може відігравати одну з ключових ролей у відбудові України. Британські інвестиції можуть відіграти ключову роль і становленні інвестиційної привабливості України в повоєнний період.

У Польщі наразі є також неоднозначне ставлення до тристоронньої співпраці з Україною та Британією. Зокрема, у польському політикумі та й у суспільстві загалом з певною осторогою сприймається формат “союзу”. Поляки не розуміють, що конкретно цей союз дає Польщі такого, що не можна робити у двосторонньому форматі з Україною і з Британією. Крім того звучать застереження щодо географічної віддаленості Лондона. Але, разом з тим є розуміння, що такий формат є унікальним шансом залучити на бік України та Польщі Британію – ядерну державу та постійного члена Ради Безпеки ООН – до Центрально-Східної Європи. Розуміючи гнучкість НАТО, дуже добре мати вибудовані альянси з окремими впливовими членами НАТО, які здатні діяти швидше та рішучіше. Так Британія продемонструвала це в кінці 2021 року, коли спрямувала своїх військових на кордон Польщі та Білорусі у розпал міграційної кризи. Рішуча позиція Британії з початком повномасштабної війни в Україні лише посилила це враження [6].

Для польського дипломатичного та експертного кіл більш пріоритетним та перспективним є формат Люблінського трикутника. Хоча очевидним є що обидва формати є взаємодоповнюючі, а не взаємовиключні. Люблінський трикутник – це формат взаємодії з Україною країн-членів ЄС і може бути корисним саме в напрямку євроінтеграції. Формат з Британією більш важливий в контексті НАТО та загалом вироблення позиції міжнародної коаліції на підтримку України, де Лондон виступив як своєрідний трендсеттер і в питаннях

надання Україні важкого озброєння, і в цілому формування більш рішучого підходу щодо РФ [6]. Для Польщі новий тристоронній союз – це, частково, теж нагода посилити свої позиції в Європейському Союзі та поза ним.

В Україні взаємодія в рамках Україна-Велика Британія-Польща розглядається як перспективний і стратегічно важливий напрямок зовнішньої політики. Планом дій з Стратегії зовнішньополітичної діяльності України від 19 червня 2023 року перед урядом України поставлено завдання поглиблення співпраці в рамках альянсу Україна-Велика Британія-Польща, у тому числі з питань кібербезпеки, протидії гібридним загрозам та дезінформації, енергетичної безпеки, зміцнення оборони і безпеки, взаємодії в рамках міжнародних організацій. Очікуваними результатами є підвищення обороноздатності України [48].

Проаналізувавши основні сфери взаємодії трьох держав та враховуючи інтенсивність співпраці, аналітики Центру “Нова Європа” А. Гетьманчук та С. Солодкий окреслити перспективні напрямки взаємодії трикутника, а саме:

1. Безпека України як основа трикутника. В Польщі та Британії трикутник розглядають передусім як ще один формат допомоги Україні, і такий підхід є оптимальним на період, поки триває війна з росією. Тренування та навчання українських військових у Польщі британськими інструкторами вбачається як один з практичних вимірів такої співпраці у формі трикутника. Інше питання – налагодження спільних оборонних виробництв на території Польщі. Тим більше, що у Польщі та Британії вже є досвід взаємодії у цьому напрямку: при виробництві польських самохідних артилерійських установок KRAV, використовується ліцензійна башта від британської гаубиці AS90 [6].

2. Посилення НАТО та інтеграція України в Альянс. Автори наголошують, що у Польщі та Британії свої непрості відносини з альянсом, але обидві країни є активними членами НАТО, які підтримують майбутнє членство

України. Відтак окремі проекти Альянсу могли б і надалі впроваджуватися в тристоронньому форматі. Також три країни можуть виступати з ідеями, як тристоронню взаємодію можна розширити за рахунок залучення інших членів НАТО. Трикутник може стати лідером із просування нових ініціатив для підтримки усім Альянсом. Нагадаємо, що у 1996 році, коли розпочалися тристоронні українсько-польсько-британські військові навчання “Козацький степ”, які заклали основу військової співпраці трьох країн, лише Британія була членом НАТО, а Польща лише прагнула туди вступити. Сьогодні Україна посіла місце Польщі у цьому процесі. Тісна взаємодія з двома активними членами Альянсу, могла б сприяти рівно готовності України до членства в Альянсі, коли для цього виникнуть політичні передумови.

3. Стратегічний безпековий діалог. Стратегічний безпековий діалог є одним з ключових вимірів подальшої взаємодії Києва, Лондона і Варшави, адже Велика Британія є одним з підписантів Будапештського меморандуму, що варто розцінювати як політичне зобов'язання щодо безпеки України. Внесок Лондона в українську оборону, а також лідерство британців щодо посилення санкцій проти росії відображає налаштованість Сполученого Королівства виконувати свою частку зобов'язань. У рамках трикутника є можливість обговорювати майбутнє безпекової архітектури в Європі, трансформацію росії, створення передумов для мінімізації загроз, які походитимуть і надалі від росії. Тристоронній формат може стати свого роду платформою для стратегічного діалогу країн, які мають спільні цінності, однакову оцінку загроз, а тому можуть обговорювати спільне бачення на реакцію на ці загрози.

4. S&T партнерство. Співпраця в оборонній сфері також є важливим виміром трикутника. Лондон позиціонує інтерес до оновлення власних збройних сил. Принцип S&T (science and technology / наука і технологія) розглядається як ключ досягнення стратегічної переваги Сполученого

Королівства у світі. Британія також зацікавлена в створенні мережі міжнародних S&T партнерств. Україна може стати ініціатором того, щоб науково-технічна складова стала основною у рамках тристоронньої співпраці. Тим більше, що всі три країни зацікавлені у виготовленні новітнього озброєння і мають для цього належний науковий та технічний потенціал. Також S&T-елемент важливий також і в сфері ядерної безпеки, кібербезпеки, у питання майбутнього економічного розвитку країн загалом.

5. Військово-повітряна сфера. Британія, Польща та Україна можуть проводити активніший діалог і з іншими союзниками задля співпраці у військово-повітряній сфері (наприклад, навчання на території Польщі).

6. Відбудова і безвіз. Відбудова України – один з напрямків можливої тристоронньої взаємодії. Лондон пообіцяв взяти участь у відбудові та розвитку Києва та Київської області. Британські інвестиції можуть також зіграти важливу роль у становленні інвестиційної привабливості країни у післявоєнний період.

7. Трикутник + чинні ініціативи. Трикутник є стартовим майданчиком до залучення України до інших партнерських проєктів. Зокрема Велика Британія давно вже підтримує ініціативу Об'єднані експедиційні сили, які були створені ще у 2015 році. Партнерство України з JEF (Joint Expeditionary Force (JEF) / Об'єднані експедиційні сили) посилюватиме партнерство з Польщею та Британією. Також більш тісним може бути співробітництво та Люблінського трикутника, які можуть взаємно доповнювати одне одного [6].

Отже, формування тристороннього союзу Великої Британії, України та Польщі має реальні перспективи в реалізації проголошених цілей. Для цього потрібно підтримувати та поглиблювати взаємозв'язки країн як на політичному рівні, так і суспільної сфери. Український дипломатичний корпус повинен переконувати партнерів у вагомості договірних союзницьких відносин як

основи нової безпекової політики, яка здатна протистояти викликам і загрозам стабільному миру.

3.2. Об'єднані експедиційні сили як куратор вступу України до НАТО.

Сьогодні більшість партнерів України розуміють, що без нашої держави неможливо говорити про стабільність в регіоні і що шлях до НАТО є для нас визначальним і незворотнім. Україна вже є одним з головних архітекторів глобальної архітектури безпеки, Європа існує в координатах миру в Україні.

Комюніке Вільнюського саміту НАТО 2023 року заявляє наступне: “Ми цілковито підтримуємо право України обирати свої механізми безпеки. Майбутнє України – в НАТО. Ми підтверджуємо зобов'язання, взяті на себе на саміті 2008 року в Бухаресті, щодо того, що Україна стане членом НАТО, і сьогодні ми визнаємо, що на шляху України до цілковитої євроатлантичної інтеграції вже немає потреби у виконанні Плану дій щодо членства (ПДЧ). Україна стає дедалі більш оперативно сумісною і політично інтегрованою з Альянсом і досягла істотного поступу на шляху реформ. Відповідно до Хартії про особливе партнерство між Україною і НАТО від 1997 року і Доповнень до неї від 2009 року, держави-члени Альянсу і надалі підтримуватимуть поступ України з питань оперативної сумісності, а також інших необхідних демократичних реформ і реформування сектору безпеки. Міністри закордонних справ держав-членів НАТО регулярно оцінюватимуть успіхи України за допомогою адаптованої Річної національної програми (РНП). Альянс підтримуватиме Україну щодо здійснення цих реформ на шляху до майбутнього членства в Альянсі. Ми будемо в змозі запросити Україну вступити до НАТО, коли держави-члени Альянсу погодяться і будуть виконані умови.” [30].

Втім співпраця України з НАТО може бути офіційно оформлена лише після війни, а наразі Україна змушена шукати альтернативні формати співпраці з

Північноатлантичним альянсом загалом або країнами-членами НАТО зокрема. У даному контексті варто звернути увагу на таку форму взаємодії України із партнерами як Об'єднані експедиційні сили або Об'єднаний експедиційний корпус (Joint Expeditionary Force (JEF)). Формат даного альянсу є, на нашу думку, продовженням співпраці України, Польщі та Британії в рамках трикутника, але має свою специфіку, що дозволяє нам виділити його в окремий аспект дослідження.

Ідея JEF виникла у Британії ще у 2012 році. На фоні війни в Іраці та Афганістані, Сполучене Королівство прагнуло об'єднати союзників в єдині сили, які можуть миттєво розгорнутись для проведення спільних операцій.

Так на базі британських об'єднаних сил швидкого реагування (Joint Rapid Reaction Force) виникли Об'єднані експедиційні сили (UK Joint Expeditionary Force), що зібрали дев'ять союзників, переважно північних країн. Сьогодні багатонаціональні експедиційні сили включають як членів НАТО, так і позаблокові країни, що важливо для України, яка поки що теж на шляху до членства.

Станом на 2022 рік членами JEF більше десятиліття були Фінляндія і Швеція, які оформили своє членство у НАТО лише у 2023 році. Серед інших членів – Данія, Естонія, Ісландія, Латвія, Литва, Нідерланди та Норвегія.

Джерело: Boris Johnson tells The Economist about his anti-Russia coalition.

URL:

<https://www.economist.com/britain/boris-johnson-on-a-european-coalitions-role-against-russia/21808195>

Центральна концепція JEF – швидкість реакції і обміну розвідданими, стандартизація підходів і заходів. У випадку загрози Об'єднані сили можуть розгорнути до 10000 військовослужбовців для проведення спецоперацій протягом обмеженого проміжку часу. Це може бути реакція як на гуманітарні кризи, так і на бойові операції.

З початком повномасштабного вторгнення росії до України Об'єднані сили чітко показали свою позицію, яку пізніше озвучив Борис Джонсон у інтерв'ю The Economist: “Ми погодилися, що путін не повинен досягти успіху... ми

погодилися координувати, постачати та фінансувати більше зброї та іншого обладнання, яке вимагає Україна... JEF за допомогою навчань і передової оборони намагатиметься стримувати подальшу російську агресію, включно з провокаціями за межами України, які можуть поставити НАТО в глухий кут або опинитись під його порогом.” [77].

Об'єднані експедиційні сили з самого початку заснування розраховані на участь у міжнародних місіях, подібних до миротворчих дій під егідою ООН, або спільних операцій НАТО. Але приєднання у 2017 році Швеції та Фінляндії до JEF розширило мандат Експедиційних сил. Наголосимо, що Швеція та Фінляндія вступили до корпусу за п'ять років до їх вступу до НАТО і така опція є гарним варіантом проміжної співпраці для країни, яка прагне ще більшої інтеграції з НАТО на шляху до членства.

Концепція JEF не є новою для України. З 2015 року Україна є членом литовсько-польсько-української бригади LITPOLUKRBRIG, яка створювалась саме для участі в миротворчих і гуманітарних операціях під егідою міжнародних організацій. Цей досвід з самого початку передбачав переймання українськими збройними силами стандартів НАТО і виявився успішним.

Як і LITPOLUKRBRIG, Об'єднані експедиційні сили належать до багатонаціональних військових формувань високого рівня готовності. Тобто мають створювати кістяк сил, що діють задля підтримки глобального миру та безпеки.

Крім того, такі формати сприяють не лише оборонній потужності. Насамперед, вони слугують досить ефективною формою взаємодії та розвитку партнерства поза межами воєнних блоків.

Досвід Швеції та Фінляндії, які приєднались до JEF задовго до свого наміру вступити в НАТО, стане в пригоді Україні. У 2022 саме країни Joint Expeditionary Force взяли на себе зобов'язання досягти якомога швидшого

приєднання Швеції та Фінляндії до НАТО, а наприкінці року організувала спільні навчання Joint Protector 2022 [41].

У 2022 році відбувся перший діалог між Україною та JEF на саміті, на який був запрошений президент В. Зеленський. Президент України мав можливість звернутись з закликом до кожного представника країни-члена альянсу з проханням про збільшення оборонної допомоги. На це відразу відгукнувся прем'єр-міністр Британії Ріші Сунак. Велика Британія оголосила, що наступного року поставить Україні сотні тисяч артилерійських боєприпасів у рамках пакету вартістю 250 мільйонів фунтів стерлінгів (305 млн доларів) [59]. Результатом цієї зустрічі був новий пакет допомоги Україні посилення ППО у червні 2023 року [45].

Також Україна була запрошена як спостерігач на навчання ОЕС у 2024 і 2025 роках. Про це йдеться у спільній заяві лідерів держав-учасниць Об'єднаних експедиційних сил після саміту у Швеції [68].

Сьогодні Сили оборони України мають найбільший і найкращий бойовий досвід у всьому світі. Тому Україна, як потенційний одинадцятий оборонний союзник цієї групи буде привабливою та бажаною. В таких умовах, приєднання України до Об'єднаних експедиційних сил стане для них значним посиленням. Більш того, як для України, так і для партнерів така співпраця є взаємовигідною. Як зазначав депутат британського парламенту Тобіас Еллвуд (великий прихильник розширення JEF за рахунок вступу України та Польщі) “...високий рівень готовності, швидкі та гнучкі дії ОЕС добре підходять для запобігання гібридним провокаціям. Більше того, Сили еволюціонували від початкової "експедиційної" спрямованості до ролі "забезпечення взаємної безпеки" своїх членів. Їхній *modus operandi* – регулярні навчання, маневри і тренування – передбачає, що вони залишатимуться на землі України і де-факто слугуватимуть "розтяжкою", яка стримуватиме російську агресію” [75].

Перш за все, Велика Британія, лідер Об'єднаних сил, сьогодні є одним з головних союзників України. Ще до повномасштабного вторгнення Британія почала посилювати оборонну співпрацю – варто нагадати про спільні контракти на будівництво Україною баз в акваторії Чорного моря та кредитну підтримку розвитку спроможностей Військово-Морських Сил України. В такому випадку можна передбачити посилення партнерства.

Також, для JEF залучення України стане нагодою розширити свій вплив далеко за межі півночі. Україна може стати гарантом присутності союзників у Чорноморському регіоні, що значно збільшує простір дій для Об'єднаних експедиційних сил. Окрім того, до великих потужностей флотів та військово-повітряних сил союзників буде додана надзвичайно потужна сухопутна складова. Не викликає сумнівів, що українські військові, які протягом останніх років набули безпрецедентного досвіду, зможуть передавати знання своїм іноземним колегам, пояснюючи їм всі умови та особливості сучасних інтенсивних бойових дій.

Членство у JEF може посилити і без того активний обмін розвідданими і поглибити співпрацю України із розвід-альянсом “П’ять Очей” (Five Eyes) через Велику Британію, яка членом разом з Канадою, Австралією, Новою Зеландією і США.

Натомість Україна отримає потужне лобі, яке до моменту вступ до НАТО, активніше і завзятіше просуватиме свої інтереси України в Північноатлантичному Альянсі.

Голова комітету з питань оборони Британії Тобіас Еллвуд в одному зі своїх дописів писав: “Якщо післявоєнна Україна хоче процвітати, необхідно також запобігти наступному вторгненню через два-три роки. Таким чином, приєднання України до альянсу JEF мало би геостратегічний сенс” [3]. Також

британський політик зазначає, що для повної безпеки Європи до JEF повинні приєднатись Польща та Німеччина, які мають спільні кордони з рф [3].

Досить цікавими є для аналізу думки Бенджаміна Талліса – британського політолога, старшого наукового співробітника Німецької ради з міжнародних відносин – на шпальтах Foreign Policy. Будучи досить розчарованим рішенням Вільнюського саміту НАТО Талліс окреслює проміжні формати співпраці України з країнами-членами НАТО і JEF він вважає найбільш ефективним. “Щоб вийти з глухого кута, – пише автор, – потрібне проміжне рішення, яке зможе подолати ці перешкоди. З усіх пропозицій, які є на столі, лише розширення міні-альянсу Об’єднаних експедиційних сил (JEF) відповідає вимогам, оскільки це покращить європейську оборону в довгостроковій перспективі, забезпечуючи негайно надійну безпекову пропозицію для України” [81].

Розширений JEF буде, на думку Талліса, активно підтримуватись Великою Британією, а його члени матимуть в розпорядженні потужну колективну авіацію. Поєднання цього з великими боездатними сухопутними силами Польщі та України, останні з яких загартовані в боях, зробило б альянс надійною силою стримування. Окрім того, дана коаліція матиме значну перевагу стабільності перед будь-яким двостороннім пактом безпеки. Захист України групою країн також дасть можливість розділити витрати, що важливо з огляду на бюджетні обмеження, з якими стикаються багато союзників. Це сприятиме зменшенню коливань у внутрішній політиці кожної окремої країни-члена JEF. Альянсний характер розширеного JEF забезпечить колективний ефект зміцнення хребта, який збереже Європу в безпеці та допоможе Україні залучити інвестиції, необхідні для її відновлення [81].

Ще одна перевага розширення Об’єднаних експедиційних сил полягає в тому, що це б виходило за межі сумнівної позиції делегування боротьби за

демократичні цінності українцям. Демонстрація союзниками готовності протистояти авторитарній агресії в довгостроковій перспективі покращить стримування рф, зашкодить моральному духу росії сьогодні та матиме інші позитивні стратегічні наслідки [73].

Однією з переваг JEF є дуже гнучкий формат. Об'єднані експедиційні сили зосереджені на Великій Британії, але країни можуть приєднатися до них, як забажають. Така гнучкість, безумовно, може включати український елемент для спільних інтересів.

Також очевидним є те, що JEF – це не лише військове формування, але й політичний форум для обговорення регіональних питань.

ВИСНОВКИ.

Сучасне міжнародне безпекове середовище переживає трансформацію. Громіздкі наднаціональні утворення втрачають свій авторитет, особливо, на фоні російської агресії проти України. З'являються нові об'єднання, спільні ініціативи, які набувають формату малих альянсів. Наша держава активно включена у цей процес і шукає найбільш стійкі, тривалі і надійні форми відносин в малих групах держав. Загалом малі альянси можуть перетворитися на частину європейської системи безпеки, яка здатна протистояти існуючим і новим викликам і загрозам миру на європейському континенті. Для України співпраця в форматі малих союзів – це підтримка на шляху до досягнення євроатлантичних орієнтирів, повоєнної відбудови та відновлення. Малі альянси дають Україні новий рівень взаємодії, перспективи військово-технічного співробітництва, створюють нові економічні можливості, сприяють посиленню особистих комунікацій, розвитку інфраструктури тощо. Окрім того, зовнішня політика України у форматі малих союзів є історично і геополітично обгрунтованою. Як зазначив Дмитро Кулеба: “Якщо подивитися на ці регіональні формати на карті, стратегія стає наочною. Легко побачити вертикальну вісь від Балтійського до Чорного моря. Це простір свободи, безпеки та процвітання України, східний фланг НАТО та ЄС. Посилення малих альянсів робить членство України в ЄС і НАТО історично неминучим”, - підкреслив міністр [17].

Зовнішньополітична стратегія малих альянсів стала реакцією на неповороткість та надмірну вимогливість механізмів інтеграції до ЄС та НАТО.

Зацікавленою стороною такого формату відносин є не лише наша держава. Для країн-партнерів це можливість отримати надійного союзника для

досягнення безпекових цілей. Військове партнерство та військово-політична співпраця держав з країною з бойовим досвідом є для них, очевидно, вигідною.

Зовнішня політика України у форматі малих альянсів характеризується різною динамікою та охоплює різні сфери взаємодії. Найбільш перспективною є співпраця у Люблінському трикутнику, союзі Україна, Польща та Великобританія та великі сподівання є на взаємодію з Тримор'ям.

Люблінський трикутник, не дивлячись на певні проблеми у взаєморозумінні з Польщею, залишається найбільш потенційно дієвою формою співпраці. Платформа Трикутника не обмежується лише безпековими питаннями, а й включає гуманітарний, соціальний та економічний виміри, які зберігають високий потенціал розвитку. Разом з тим цей альянс потребує подальшої соціальної та політичної інституціоналізації. Суспільства трьох держав-учасниць потрібно переконувати у важливості такої співпраці і чітко окреслити її цілі.

Оскільки “Асоційоване Тріо” втратило свій потенціал і є, практично, законсервованим до моменту суттєвих змін у політичному житті Грузії, Україна та Молдова сфокусували увагу на більш перспективному партнері в регіоні – Румунії. Активізація співпраці переросла у новий формат відносин – союз Україна-Румунія-Молдова. Сферою співпраці даного трикутника є, у більшості, енергетична безпека регіону, яка також має великі шанси на масштабування і поглиблення. На фоні триваючої російсько-української війни Румунія розуміє критичну важливість надання Україні різносторонньої підтримки в протидії російській агресії. Румунія також зацікавлена в стабільній політичній та безпековій ситуації в Молдові, тому вона готова розвивати політичний діалог з молдавською стороною та підтримувати її євроінтеграційні прагнення. Це втілюється в комплексі військово-політичних, гуманітарних, дипломатичних заходів. Формат Україна-Румунія-Молдова повинен стати не лише майданчиком

тристоронньої співпраці, але і механізмом просування євроінтеграційних інтересів України та Молдови, через який Румунія виступатиме куратором на рівні ЄС, та передаватиме свій досвід європейської інтеграції. Проте Україні потрібно зміцнювати свої позиції у цьому альянсі, тому що Румунія і Молдова мають спільну ідентичність, а нашій державі потрібно доводити своє важливе місце в даному регіональному утворенні.

Співпраця з Ініціативою Трьох морів визначена як одна з пріоритетних цілей для зовнішньополітичного політикуму України. Наша держава вже долучена до найбільш масштабних проектів Тримор'я, таких як Карпатський шлях, Балтійська труба, Viking Train та CEDD. Внутрішні протиріччя всередині 3SI та неоднорідне ставлення партнерів до України зменшують динаміку співпраці. Також деякі проекти, в яких наша держава бере безпосередню чи опосередковану участь, призупинені через російсько-українську війну. Проте Київ активно пропонує взаємовигідні ініціативи, які повною мірою можуть бути реалізовані в повоєнний період в контексті відновлення та відбудови України.

Тристоронній союз Великої Британії, України та Польщі також можна віднести до ще однієї перспективної безпекової ініціативи. Співпраця реалізується через координацію зусиль у галузі кібербезпеки, енергетичної безпеки, зміцнення стратегічних комунікацій. Хоча союз формально не інституціоналізований, на практиці він має реальні перспективи в реалізації своїх цілей. Ця ініціатива є своєрідним розширення Люблінського трикутника на північ Європи. Велика Британія залишається одним з стратегічних партнерів України, відповідає за безпеку на Європейському континенті, тому її участь в даному трикутнику демонструє підтримку нашій державі в протистоянні з росією. Для України є корисним досвід Швеції та Фінляндії, яких Британія підтримала безпековими гарантіями при вступі в НАТО.

Польща та Україна зацікавлені в у більшій присутності Об'єднаного Королівства в Центрально-Східному європейському регіоні, оскільки, навіть поза ЄС ця країна залишається форпостом демократії в Європі та є прикладом для більш рішучої позиції держав-членів Європейського Союзу в протистоянні авторитаризму.

Об'єднаний експедиційний корпус є альянсом, який є найменш дослідженим, можливо, через специфіку співпраці держав-партнерів. В умовах війни та постійної потреби в розвідданих Україна зацікавлена у співпраці з Об'єднаним експедиційними силами. Усі держави ОЕС є учасницями НАТО та морськими державами. Україна не є новачком серед цих країн, тому що ми маємо великий досвід польсько-литовсько-української співпраці в LITPOLUKRBRIG та у міжнародних миротворчих місіях. Сили оборони України мають можливість ділитись колосальним бойовим досвідом, який вони здобувають в протистоянні росії тим самим посилюючи позиції нашої держави у співпраці з даним малим військово-політичним альянсом.

Таким чином, можна констатувати що Україна має досить широкі можливості поглиблення співпраці в форматах малих союзів, які тісно взаємопов'язані між собою, доповнюють одне одного і мають спільну мету – поглиблення діалогу у різних сферах задля посилення власної безпеки та оборони.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.

1. Європейський Союз після Brexit: продовження історії. Моногр. / А.В. Грубінко, А.Ю. Мартинов. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2021. 258 с.
2. Войтюк Т. Україна може допомогти країнам Тримор'я стати незалежними від російської енергетики – Зеленський. URL: <https://susplne.media/252119-ukraina-moze-dopomogti-krainam-trimora-stati-nezalezni-mi-vid-rosijskoi-energetiki-zelenskij/> (дата звернення 02.08.2024)
3. Військовий союз, який реально міг захистити Україну. І це не НАТО. URL: <https://society.comments.ua/ua/news/warrussia/viyskoviy-soyuz-yakiy-realno-mig-zahistiti-ukrainu-i-ce-ne-nato-705943.html> (дата звернення: 09.05.2024).
4. Герасимчук С., Драпак М. Велика стратегія малих альянсів України: використання потенціалу на фоні глобальних викликів. URL: <https://prismua.org/29876543490-2/> (дата звернення: 27.12.2023).
5. Герасимчук С. Саміт Тримор'я у Бухаресті: союз односторонців чи блеф? URL: <https://prismua.org/%D1%81%D0%B0%D0%BC%D1%96%D1%82-%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D1%80%D1%8F-%D1%83-%D0%B1%D1%83%D1%85%D0%B0%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%82%D1%96-%D1%81%D0%BE%D1%8E%D0%B7-%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE/> (дата звернення 10.08.2024)
6. Гетьманчук А., Солодкий С. Перспективні напрямки розвитку тристоронньої співпраці у форматі Україна-Велика Британія-Польща з урахуванням національних інтересів і затверджених зовнішньополітичних пріоритетів України. URL: <https://analytics.intsecurity.org/ua-uk-pl-trilateral-cooperation/> (дата звернення: 16.04.2024).
7. Громадські організації Люблінського трикутника представили в Брюсселі спільний звіт про російську дезінформацію та пропаганду <https://mfa.gov.ua/news/gromadski-organizaciyi-lyublinskogo-trikutnika-predstavili-v-b>

ryusseli-spilnij-zvit-pro-rosijsku-dezinformaciyu-ta-propagandu (дата звернення: 15.10.2023).

8. Давимука О. Актуальні тенденції зовнішньої політики і національної безпеки Румунії. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/aktualni-tendentsiyi-zovnishn-oyi-polityku-i-natsionalnoyi> (дата звернення: 10.04.2024).

9. Декларація Батумського саміту, схвалена главами держав Асоційованого тріо – Грузії, Республіки Молдова та України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/deklaraciya-batumskogo-samitu-shvalena-glavami-d-erzhav-asoci-69609> (дата звернення: 29.01.2024).

10. Дипломатія–2022: Зовнішньополітичні очікування українського суспільства: результати опитування, здійсненого на замовлення. Центр «Нова Європа». 2022. С. 30. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Diplomatia2022_ukr_web.pdf. (дата звернення: 07.02.2024).

11. Дмитро Кулеба: Асоційоване тріо створює нові європейські можливості для України, Грузії та Молдови. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-asocijovane-trio-stvoryuye-novi-yevropejski-mo-zhlivosti-dlya-ukrayini-gruziyi-ta-moldovi> (дата звернення: 29.01.2024).

12. Дмитро Кулеба: Люблінський трикутник - один з ключових елементів нової безпекової стратегії України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dmitro-kuleba-lyublinskij-trikutnik-odin-z-klyuchovih-ementiv-novoyi-bezpekovoyi-strategiyi-ukrayini/> (дата звернення: 27.12.2023).

13. Дмитро Кулеба: Стратегія зовнішньої політики сильної України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-strategiya-zovnishnoyi-politiki-silnoyi-ukrayini> (дата звернення: 29.01.2024).

14. Дмитро Кулеба: Україна, Велика Британія та Польща офіційно оголосили про створення нового тристороннього альянсу. URL:

<https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-ukrayina-velika-britaniya-ta-polshcha-oficijno-o-golosili-pro-stvorenniya-novogo-tristoronnogo-alyansu> (дата звернення: 16.04.2024).

15. Дмитро Кулеба: Україна, Грузія та Молдова – найбільш амбітні східні партнери ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-ukrayina-gruziya-ta-moldova-najbilsh-ambitni-s-hidni-partneri-yes> (дата звернення: 29.01.2024).

16. Дмитро Кулеба: Україна повернулася до Центральної Європи. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-ukrayina-povernulasya-do-centralnoyi-yevropi> (дата звернення: 25.01.2024).

17. Дмитро Кулеба: Україна створила 3 нові альянси у Балто-Чорноморському регіоні задля зміцнення безпеки. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-ukrayina-stvorila-3-novi-alyansi-u-balto-chorno-morskomu-regioni-zadlya-zmicnennya-bezpeki> (дата звернення: 29.01.2024).

18. Дмитро Кулеба: регіональні альянси України формують пояс безпеки та процвітання для нашої держави. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-regionalni-alyansi-ukrayini-formuyut-poyas-bezpeki-ta-procvitannya-dlya-nashoyi-derzhavi>. (дата звернення: 07.02.2024).

19. Дмитро Кулеба провів переговори тристороннього альянсу України, Польщі та Великої Британії щодо протидії російській агресії. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-proviv-peregovori-tristoronnogo-alyansu-ukrayini-polshchi-ta-velikoyi-britaniyi-shchodo-protidiyi-rosijskij-agresiyi> (дата звернення: 16.04.2024).

20. Долгов І. Балто-Чорноморський регіон: співробітництво, формати, проєкти. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3851655-baltocornomorskij-region-bezpeka-s-pivrobitnictvo-formati-proekti.html> (дата звернення 11.08.2024)

21. Дорожня карта співробітництва між Україною, Литовською Республікою та Республікою Польща в рамках «Люблінського трикутника». URL: <https://mfa.gov.ua/news/dorozhnya-karta-spivrobitnictva-mizh-ukrayinoyu-litovskoyu-r>

espublikoyu-ta-respublikoyu-polshcha-v-ramkah-lyublinskogo-trikutnika (дата звернення: 10.10.2023).

22. Дудко І. Погорелова І. Малі альянси у форматі Безпекової стратегії України. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2023. Випуск 46, с. 271-284. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/46_2023/46_2023.pdf (дата звернення: 15.11.2023).

23. Еггерт К. Саміт "Тримор'я" - клуб підтримки східного флангу НАТО. URL: <https://www.dw.com/uk/komentar-samit-trimora-klub-pidtrimki-shidnogo-flangu-nato/a-68806035> (дата звернення 25.08.2024)

24. Журавський-вель-Граєвський П. Грузія та Україна в Чорноморському партнерстві Тримор'я. *Чорноморська безпека. Аналітичний часопис №1 (39) 2021*. С. 50-60. URL: zavantazhyty-zhurnal-chornomorska-bezpeka-1-39-2021 (geostrategy.org.ua) (дата звернення 13.08.2024).

25. Заступники глав МЗС України, Польщі та Литви в рамках Люблінського трикутника обговорять безпекову ситуацію в регіоні. URL: <https://mfa.gov.ua/events/zastupniki-glav-mzs-ukrayini-polshchi-ta-litvi-v-ramkah-lyublinskogo-trikutnika-obgovoryat-bezpekovu-situaciyu-v-regioni> (дата звернення: 15.10.2023).

26. Зеленський: проєкт "Асоційоване тріо" має наблизити Україну, Грузію та Молдову до набуття повноправного членства в ЄС. URL: https://lb.ua/news/2021/08/27/492611_zelenskiy_proiekt_asotsiyovane.html (дата звернення: 25.01.2024).

27. Качка Т. Ініціатива Тримор'я могла б стати майданчиком для втілення проєктів з відновлення України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/initsiatyva-trymoria-mohla-b-staty-maidanchykom-dlia-vtilennia-proektiv-z-vidnovlennia-ukrainy-taras-kachka> (дата звернення 02.08.2024)

28. Ковальчук С. Асоційоване тріо: гуртом і в ЄС легше йти. URL: <https://adastra.org.ua/blog/asocijovane-trio-gurtom-i-v-yes-legshe-jti> (дата звернення: 29.09.2023).

29. Ковальчук С. Люблінський трикутник: що передбачає новий формат тристоронньої співпраці? URL: <https://adastra.org.ua/blog/lyublinskij-trikutnik-sho-peredbachaye-novij-format-tristoro> nnoyi-spiivpraci (дата звернення: 18.10.2023).

30. Комюніке Вільнюського саміту. Видане главами держав і урядів країн-членів НАТО, які взяли участь у засіданні Північноатлантичної ради у Вільнюсі 11 липня 2023 року. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_217320.htm (дата звернення: 24.04.2024).

31. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 30.07.2024).

32. Кулеба Д. Асоційоване тріо змін. URL: https://lb.ua/world/2021/10/25/496919_asotsiyovane_trio_zmin.htm (дата звернення: 25.01.2024).

33. Куренкова О. "Маленьке НАТО" для України? Яким буде новий союз з Польщею та Британією. URL: <https://suspilne.media/208511-malenke-nato-dla-ukraini-akim-bude-novij-souz-z-polseu-ta-britanieu/> (дата звернення: 16.04.2024).

34. Курносів А. Війна в Європі і майбутнє Тримор'я. Геополітичний суб'єкт чи дискусійний клуб URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/trymorya-samit-viyna-bezpeka/32419484.html> (дата звернення 02.08.2024)

35. Лавренюк А. Оборона Британії - 2030: протистояти росії, зміцнювати Україну. URL:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3210644-oborona-britanii2030-protistoati-rosii-zmicnuvati-ukrainu.html> (дата звернення: 16.04.2024).

36. Литвин В. «Ініціатива трьох морів»: Україна стала асоційованим членом альянсу Тримор'я URL: <https://armyinform.com.ua/2023/09/07/inicziatyva-troh-moriv-ukrayina-stala-asocziyovany-m-chlenom-alyansu-trymorya/> (дата звернення 02.08.2024)

37. Ліскович М. “Люблінський трикутник”: з Путіним треба не розмовляти, його треба стримувати. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3373335-lublinskij-trikutnik-z-putinim-treba-ne-rozmovlati-jogo-treba-strimuvati.html> (дата звернення: 15.10.2023).

38. Майсєєва Т.М., Кудлай І.В. «Асоційоване тріо»: Оцінки, проблеми та перспективи. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Історичні науки. 2022. № 33 (72). С. 149–156. URL: http://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/1_2022/22.pdf. (дата звернення: 07.02.2024).

39. Меморандум про взаєморозуміння між МЗС України, Грузії та Молдови щодо започаткування посиленого співробітництва з питань європейської інтеграції – Асоційованого Тріо. URL: <https://mfa.gov.ua/news/memorandum-pro-vzayemorozuminnya-mizh-mzs-ukrayini-gruziyi-ta-moldovi-shchodo-zapochatkuvannya-posilenogo-spivrobitnictva-z-pitan-yevropejskoyi-integraciyi-asocijovanogo-trio> (дата звернення: 25.01.2024).

40. Моїсєєва Т., Кудлай І., Воробйова Г. «Асоційоване тріо»: засади створення, завдання. *Старожитності Лукомор'я: наук. журн.* 2021. № 6. С. 93-99. URL: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2021.6.132>. (дата звернення: 07.02.2024).

41. Наталуха Д. Шлях до НАТО з флангу – Об'єднані експедиційні сили URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/nataluha/64aea00055584/> (дата звернення: 09.05.2024).

42. Невинна Г. Інформаційна безпека України: досвід Люблінського трикутника. Регіональні студії. Випуск №36. URL: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/36/10.pdf> (дата звернення: 10.04.2024).

43. Невинна Г.Я. Тресторонній альянс Румунія-Україна-Молдова як новий формат відносин в рамках Східного партнерства. *Міжнародна науково-практична конференція «ЄС – Східне партнерство в умовах геополітичних змін і безпекових викликів: можливості та нові формати співпраці»* (6-7 червня 2024 р.). С. 108-112. URL: https://aprei.com.ua/wp-content/uploads/2024/07/Zbirnyk-materialiv-mizhnarodnoyi-konferenczii-YES-Shidne-Partnerstvo-v-umovah-geopolitychnyh-zmin_6-7.06.2024-roku.pdf (дата звернення: 30.10.2024).

44. Не тільки НАТО і ЄС. Як і навіщо Україна створює альянси з найближчими сусідами. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/nato-es-zachem-ukraina-sozdaet-alyansy-blizhayshimi-1633555435.html> (дата звернення: 27.12.2023).

45. Об'єднані експедиційні сили оголосили про новий пакет ППО для України. *Суспільне новини*. 2023. 13 червня. URL: <https://suspilne.media/506761-obednani-ekspedicijni-sili-ogolosili-pro-novij-paket-pro-dla-ukraini/> (дата звернення: 10.05.2024).

46. Офіційний сайт Ініціативи Трьох морів. URL: <https://3seas.eu/> (дата звернення 11.08.2024)

47. Перун В. Україна співпрацюватиме з Молдовою і Румунією щодо вступу в ЄС, співпраці з НАТО і протидії російській агресії. URL: https://lb.ua/news/2023/04/13/551943_ukraina_spivpratsyuvatime_z_moldovoyu_i.html (дата звернення: 10.04.2024).

48. План дій з реалізації Стратегії зовнішньополітичної діяльності України (19 червня 2023 року) URL: <https://mfa.gov.ua/pro-ministerstvo/oficijni-dokumenti/plani-ta-zviti/plan-dij-mzs-na-2021-rik> (дата звернення: 16.04.2024).

49. Реформи, діалог, співпраця. Про що говорили на IV Форумі Асоціацій. 27.10.2021 р. *Міжнародний фонд “Відродження”*. URL: <https://www.irf.ua/reformy-dialog-spivpraczya-pro-shho-govoryly-na-iv-forumi-asociazij/> (дата звернення: 07.02.2024).

50. Російська агресія може й повинна зазнати краху; наше завдання – прискорити це – звернення Президента України до лідерів Об’єднаних експедиційних сил Сполученого Королівства (JEF). URL: <https://www.president.gov.ua/news/rosijska-agresiya-mozhe-j-povinna-zaznati-krahu-na-she-zavdan-79957> (дата звернення: 10.05.2024).

51. Саєнко В. Більшість українців підтримує союзи з Польщею, Британією та Литвою – опитування <https://www.unian.ua/politics/bilshist-ukrajinciv-pidtrimuye-soyuzi-z-polshcheyu-britaniyeu-ta-litvoyu-opituvannya-12119670.html> (дата звернення: 15.10.2023).

52. Сидоренко С. Розділене тріо: як Молдова, Грузія та Україна шукають свої шляхи для зближення з ЄС. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/10/22/7129347/> (дата звернення: 07.02.2024).

53. Соборний К. Зметикували на трьох: чим вигідний для України Люблінський трикутник. <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/foreign-policy/2021-02-07/soobrazili-na-troih-c-hem-vyigoden-dlya-ukrainyi-lyublinskiy-treugolnik/37763?amp> (дата звернення: 15.10.2023).

54. Спільна декларація Президента України Володимира Зеленського, Президента Литовської Республіки Гітанаса Науседи та Президента Республіки Польща Анджея Дуди за результатами другого саміту Люблінського трикутника <https://www.president.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-prezidenta-ukrayini-volodimira-z-elenskogo-80321> (дата звернення: 29.09.2023).

55. Спільна декларація міністрів закордонних справ України, Республіки Польща та Литовської Республіки щодо заснування «Люблінського трикутника».

URL:

<https://www.kmu.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-ministriv-zakordonnih-sprav-ukrayini-respubliki-polshcha-ta-litovskoyi-respubliki-shchodo-zasnuvannya-lyublinskogo-trikutnika> (дата звернення: 27.12.2023).

56. Спільна заява Міністра закордонних справ України, Державної секретарки Великої Британії та Міністра закордонних справ Республіки Польща. URL: <https://mfa.gov.ua/news/spilna-zayava-ministra-zakordonnih-sprav-ukrayini-derzhavnoyi-sekretarki-velikoyi-britaniyi-ta-ministra-zakordonnih-sprav-respubliki-polshcha> (дата звернення: 16.04.2024).

57. Спільна заява міністрів закордонних справ та міністрів оборони Румунії, Республіки Молдова та України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/spilna-zayava-ministriv-zakordonnih-sprav-ta-ministriv-oboron-i-rumuniyi-respubliki-moldova-ta-ukkrayini> (дата звернення: 10.04.2024).

58. Спільне комюніке 15 вересня 2022, Одеса. URL: <https://romania.mfa.gov.ua/news/spilne-komyunike-15-veresnya-2022-odesa> (дата звернення: 10.04.2024).

59. Сунак їде у Латвію на саміт військової групи 10 країн, де виступить Зеленський URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/12/19/7152723/> (дата звернення: 09.05.2024).

60. Транскордонне економічне партнерство Румунії, України та Республіки Молдова посилюється завдяки тристоронньому бізнес-форуму. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/transkordonne-ekonomichne-partnerstvo-rumuniyi-ukrayiny-ta-respubliki-moldova-posylyuyetsya-zavdyaky-trystoronnomu-biznes> (дата звернення: 10.04.2024).

61. Тримор'я – дорожня карта для України. URL: <https://uiip.org.ua/uk/napriamy/trymoria/doslidzhennia>. (дата звернення 02.08.2024)

62. Указ Президента України №448/2021 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року "Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України". URL:

<https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017> (дата звернення: 15.10.2023).

63. Україна, Грузія та Молдова представили Асоційоване Тріо в Брюсселі. URL:

<https://mfa.gov.ua/news/ukrayina-gruziya-ta-moldova-predstavili-asocijovane-trio-v-bryusseli> (дата звернення: 29.01.2024).

64. Україна, Молдова та Румунія збільшать обсяги торгівлі електроенергією. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/227974.html> (дата звернення: 10.04.2024).

65. Україна, Молдова та Румунія підписали спільну декларацію про співпрацю. URL:

<https://www.slovoidilo.ua/2023/04/14/novyna/bezpeka/ukrayina-moldova-ta-rumuniya-pidpysaly-spilnu-deklaracziyu-pro-spivpracyu> (дата звернення: 10.04.2024).

66. Україна, Румунія та Молдова розпочинають “командну” роботу задля сталого управління басейном річки Прут. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-rumuniia-ta-moldova-rozpochynaiut-komandnu-robotu-zadlia-staloho-upravlinnia-baseinom-richky-prut> (дата звернення: 10.04.2024).

67. Україна, Румунія і Молдова в Бухаресті домовилися про зміцнення відносин. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/04/13/7397802/> (дата звернення: 10.04.2024).

68. Україна буде спостерігачем на навчаннях військового альянсу Північної Європи. Європейська правда. 2023. 13 жовтня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/10/13/7171341/> (дата звернення: 10.05.2024).

69. Україна отримала статус асоційованої держави-учасниці ініціативи Трьох морів. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-otrymala-status-asotsiiovanoi-derzhavy-uchasnytsi-initsiatyvy-trokh-moriv> (дата звернення 10.08.2024)

70. Україна підпише нову міжурядову угоду в енергетичній сфері із Молдовою та Румунією — Кулеба. URL:

<https://www.radiosvoboda.org/a/news-uhoda-enerhetychna-haluz-moldova-rumuniya/32035662.html> (дата звернення: 10.04.2024).

71. Українська призма: Зовнішня політика 2023. Аналітичне дослідження. ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма», Фонд ім. Ф. Еберта. ТОВ «Вістка». Київ, 2024. 336 с. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/21179.pdf> (дата звернення: 30.07.2024).

72. Український інститут міжнародної політики. URL: <https://uiip.org.ua/uk/napriamy/trymoria/pro-s3-initiative> (дата звернення 11.08.2024)

73. Через розчарування рішенням НАТО Україну могли б прийняти до JEF – британський політолог. *Голос Америки*. 2023. 16 липня. URL: <https://www.holosameryky.com/a/ukrajinu-mohly-b-prijnjaty-do-jef-politoloh/7182909.html> (дата звернення: 10.05.2024).

74. Чим ініціатива Тримор'я вигідна для України – думка експертів. URL: <https://suspilne.media/252523-cim-iniciativa-trimora-vigidna-dla-ukraini-dumka-ekspertiv/> (дата звернення 02.08.2024)

75. Як Британія може допомогти Україні та забезпечити Європу. Розширити Об'єднані експедиційні сили – Бенджамін Талліс. *iPress*. 2023. 13 липня. URL: https://ipress.ua/articles/yak_brytaniya_mozhe_dopomogty_ukraini_ta_ubezpechty_yevropu_rozshyryty_obiednani_ekspedytsiyni_syly__bendzhamin_tallis_345408.html (дата звернення: 10.05.2024).

76. Як розвивалися відносини України з Ініціативою Тримор'я. URL: <https://uiip.org.ua/uk/napriamy/trymoria/proekty-v-iakykh-bere-uchast-ukraina> (дата звернення 02.08.2024)

77. Boris Johnson tells The Economist about his anti-Russia coalition. URL: *The Economist*. 2022. 19 березня. <https://www.economist.com/britain/boris-johnson-on-a-european-coalitions-role-against-russia/21808195> (дата звернення: 24.04.2024).

78. Global Britain in the age of competition. Comprehensive overview of security, defense, development and foreign policy. *GOV. UK*. 2021. 2 липня. URL:

<https://www.gov.uk/government/publications/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy> (дата звернення: 16.04.2024).

79. Implementation of Association agreements in Georgia, Moldova and Ukraine: a comparative overview 2021. URL: <https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2021/10/implementation-of-association-agreements-in-georgia-moldova-and-ukraine-a-comparative-overview-2021.pdf> (дата звернення: 07.02.2024).

80. Joint declaration of the Seventh Three seas initiative summit/ URL: <https://www.president.lv/lv/media/92936/download?attachment> (дата звернення: 02.08.2024)

81. Tallis B. Europe Can Flex Its Military Muscle to Protect Postwar Ukraine. *Foreign Policy*. 2023. 14 липня. URL: <https://foreignpolicy.com/2023/07/14/europe-military-alliance-britain-poland-ukraine/> (дата звернення: 09.05.2024).

82. Tallis B. Security Guarantees for Ukraine. Until NATO Membership, Extending the Joint Expeditionary Force Is the Best Option. DGAP. German Council on Foreign Relations. 2023. 30 червня. URL: <https://dgap.org/en/research/publications/security-guarantees-ukraine-0> (дата звернення: 10.05.2024).

83. Ukraine Support Tracker URL: <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/> (дата звернення: 27.10.2024).